

Pedagogická fakulta Jihočeské university v Českých Budějovicích
katedra pedagogiky a psychologie

ROK V EKOŠKOLCE

bakalářská práce

České Budějovice

2009

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Lenka Smržová

Vypracovala:

Kateřina Filková

Anotace

Bakalářská práce *Rok v ekoškolce* hodnotí význam ekologické výchovy pro výuku předškolních dětí. Komplexně informuje možné zájemce o realizaci ekologické výchovy v mateřské škole. Formou rešerše představuje ekologické mateřské školy v České republice a zapojení environmentální výchovy do vzdělávacích programů. Praktická část je zaměřena na zhodnocení vypracovaného celoročního programu environmentální výchovy pro třídu MŠ.

Annotation

The thesis *One year in ecokindergarten* evaluates an importance of the environmental education for preschool children. It offers the complex data for people, who are interested in work with children in this ecological way. It presents Czech ecokindergartens and their school syllabi. The practical part of the work focuses on the evaluation of the yearlong environmental program in kindergaten class.

Děkuji vedoucímu bakalářské práce, Ing. Lence Smržové za rady, připomínky a ochotné vedení práce a metodických postupů.

Dále bych chtěla poděkovat týmu CEGV Cassiopeia za milé přijetí do kolektivu a metodickou pomoc při realizaci programů.

V neposlední řadě děkuji mateřské škole Hlavní v Mariánských Lázní za umožnění uskutečnění ročního programu do praktické části.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Rok v ekoškolce vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury, uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezměněné podobě, pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích

Kateřina Filková

25. 3. 2009

.....

Motto:

"Dítě v přírodě objevuje, rozvíjí cit, fantazii pro krásno, rozvíjí aktivitu.

Celá příroda je jak nádherná poezie, kterou stačí jen číst."

Eric Petersen / The Livingston Enterprise

Obsah

Úvod.....	9
1 Teoretická část	11
1.1 Ekologie a škola.....	11
1.1.1 Co je to ekologie.....	11
1.1.2 Ekologická výchova.....	11
1.1.2.1 Úkoly ekologické výchovy.....	12
1.1.2.2 Cíle ekologické výchovy	13
1.1.2.3 Zdroje ekologické výchovy.....	13
1.1.3 Děti a ekologie	16
1.1.3.1 Charakteristika předškolního věku	16
1.1.3.2 Zařazování ekologických aktivit u dětí	16
1.1.3.3 Metody pro práci s dětmi	17
1.1.3.4 Rizika EVVO v mateřské škole	21
1.1.4 Ekologický výukový program	23
1.2 Právní zakotvení ekologické výchovy	25
1.2.1 Bílá kniha - Národní program rozvoje vzdělávání	25
1.2.2 Rámcový program pro předškolní vzdělávání	25
1.2.3 Metodický pokyn MŠMT k ekologické výchově	26
1.2.4 Zákon o životním prostředí	26
1.2.5 Zákon o ochraně přírody a krajiny	27
1.2.6 Zákon o právu na informace o životním prostředí	27
1.2.7 Státní program environmentální výchovy a osvěty v České republice ..	27
1.2.8 Možnosti podpory ekologické výchovy na školách	27
1.2.8.1 Comenius	27
1.3 Ekologická mateřská škola	29
1.3.1 Pojem ekologická mateřská škola	29
1.3.2 Charakteristika ekoškolky	29
1.3.3 Vybavení ekoškolky	29
1.3.4 Ekologická výchova v praxi	31
1.3.5 Ekologicky zaměřené mateřské školy	32
1.3.5.1 Mš Karla IV., Ústí nad Labem	32

	1.3.5.2 Mš Javorská, Jílové u Děčína	33
	1.3.5.3 Mš Duha, Soběslav	33
	1.3.5.4 Mš Bruntál	34
	1.3.5.5 Mš Sluníčko, Krupka	34
	1.3.5.6 Mš Opava	35
	1.3.5.7 Mš Semínko, Praha	36
	1.3.5.8 Mš Slavonice	37
	1.3.5.9 Mš Fr. Ondříčka, Č.Budějovice	38
1.4	Sdružení středisek	39
	1.4.1 SSEV Pavučina	39
	1.4.1.1 Síť Mrkvička	39
	1.4.2 Archa 21	40
	1.4.2.1 Co nabízí Archa 21.....	40
2	Praktická část I	41
	2.1 Cíl a způsob výzkumného šetření I	41
	2.2 Předpoklady	41
	2.3 Výzkumný vzorek	41
	2.4 Použité metody	41
	2.5 Vyhodnocení dotazníku	42
	2.5.1 Mateřská škola Karla IV. , Ústí nad Labem	42
	2.5.2 Mateřská škola Javorská , Jílové u Děčína	42
	2.5.3 Mateřská škola Duha, Soběslav	42
	2.5.4 Mateřská škola Bruntál	43
	2.5.5 Mateřská škola Sluníčko, Krupka	44
	2.5.6 Mateřská škola Opava	44
	2.5.7 Mateřská škola Semínko, Praha	44
	2.5.8 Mateřská škola Slavonice	44
	2.5.9 Mateřská škola Fr. Onříčka, Č. Budějovice	45
	2.6 Zhodnocení předpokladu 1, 2	45
3	Praktická část II	47
	3.1 Cíl a způsob výzkumného šetření	47
	3.2 Předpoklady	47
	3.3 Použité metody	47
	3.4 Výzkumný vzorek II.....	48

3.5 Vlastní pozorování	48
3.5.1 Podzimní program	48
3.5.2 Zimní program I	51
3.5.3 Zimní program II	54
3.5.4 Jarní program	56
3.6 Zhodnocení předpokladu 3, 4	60
Závěr	62
Seznam použité a citované literatury	64
Přílohy	66

Úvod

Sama jsem se ve své praxi mnohokrát přesvědčila, že zavádění environmentální výchovy do škol stále vzrůstá. Můj zájem o ekologii, přírodu a aktivní lektorská činnost ekologických výukových programů při CEGV Cassiopeia mne jasnou cestou vedly k napsání této bakalářské práce. Pedagogové, se kterými se setkávám na praxích či programech si stále více uvědomují přítomnost a důležitost ekologické výchovy. Často si však ještě neví rady s formami, organizací a zapojení do školního programu. Z toho důvodů jsem svou práci pojala jako možnou inspiraci pro ty, kteří by rádi s ekologickou výchovou a dětmi pracovali.

Teoretická část je členěna na čtyři kapitoly, z nichž jednotlivé části pojednávají o oblastech, se kterými bychom měli při realizaci počítat. První z nich se věnuje tématu ekologie ve škole. Popisuje metody a cíle ekologické výchovy a možná rizika, se kterými se můžeme v praxi setkat. Druhá část nabízí přehlednou orientaci v právních dokumentech, které souvisejí s ekologickou výchovou, a také možnosti zapojení do projektů a grantů. Třetí část je věnována zmapování ekologických mateřských škol v České republice a jejich vzdělávacím programům. Poslední kapitola teoretické části představuje střediska ekologické výchovy a další programy, do kterých je možno mateřskou školu zapojit.

Prostudovala jsem literaturu, která se zabývá dětmi a ekologickou výchovou a kontaktovala jsem několik ekologických mateřských škol. Nejvíce informací jsem ovšem čerpala z vlastních zkušeností, které jsem díky lektorování získala.

Praktická část je členěna na dvě kapitoly. V první se zaměřuji na dotazníkový výzkum uvedených mateřských škol. Zajímala mne koncepce jejich školy, způsoby realizace ekologické výchovy a především důvod, který je vedl k zařazení do sítě ekologických mateřských škol. Ve druhé části jsem si vyzkoušela, jak by mohl vypadat rok v ekoškolce. Vypracovala jsem návrh čtyř ekologických výukových programů, které jsem v průběhu roku 2008/2009 realizovala v mateřské škole v Mariánských Lázních.

Cílem práce je připravit roční program pro třídu mateřské školy, která s výukovými programy nikdy nepracovala a vyhodnotit zpětnou vazbu dětí a učitelek. Mým cílem nebylo předávat dětem odborné znalosti, ale nechat je vnímat přírodu všemi smysly.

Každý den bychom měli mít pocit, že jsme člověkem na planetě Zemi - to bylo podtextem mých environmentálně zaměřených programů. Hlavním úkolem nás vychovatelů a pedagogů je přivést děti k uvědomění si sebe sama nejen jako součásti lidského společenství, ale i přírody a na základě tohoto uvědomění prohloubit zodpovědné chování k přírodě i k ostatním lidem .

1 Teoretická část

1.1 EKOLOGIE A ŠKOLA

V současném světě, který má své ekologické úspěchy, ale i problémy, je ekologii důležité začlenit do vzdělávacího programu již v mateřské škole a poctivě si zodpovědět otázku, co a proč se děti o ekologii, životním prostředí, mají učit?! Dá-li se to ovšem nazvat učením... Environmentální výchova v mateřské škole je jen tehdy autentická, pomáhá-li dětem nalézat smysl života. Smysl života si každý volí sám, ale mateřská škola je místem, kde dítě může získat inspiraci, která ho bude provázet po celý život..

1.1.1 Co je to ekologie

Ekologie je věda, která zkoumá vztahy mezi organismy a jejich prostředím. Mezi organismy živými a neživými. Také se zabývá společným vztahem mezi těmito složkami navzájem a jejich působení na přírodu. Ekologie má široké pásmo působnosti a úzce spolupracuje s obory jako biologie, zeměpis, ale i etika.

1.1.2 Ekologická výchova

Termín přeložený z anglického *Environmental Education*, se kterým se můžeme setkat v mnoha podobách, jako environmentální výchova, výchova k trvale udržitelnému rozvoji, výchova k přírodě atd. Ekologická výchova by měla děti a žáky seznamovat s přirozenou součástí naší planety, a to přírody. Dále by měla být dětem jakýmsi průvodcem při poznávání vztahů organismů v přírodě a naším nezanedbatelným lidským faktorem v ní. Důležitá je vlastní zkušenost a prožitek, protože teprve to, co blíže poznáme, dokážeme lépe vnímat a účinně chránit. Důraz je proto kladen na přímý kontakt s přírodou a přírodními materiály.

„Ekologická výchova by měla u dětí vytvářet základní hygienické a sociálně kulturní dovednosti a návyky ve vztahu k životnímu prostředí, probouzet citový vztah k přírodě, k výtvorům lidské práce i k lidem samotným a poskytnout základní poznatky o správném a nesprávném vztahu a chování člověka k životnímu prostředí“, jak uvádí BUREŠ (2006, s.5). Z této definice je podle mého názoru ekologická výchova jako nástroj k harmonickému rozvoji každého jedince ve smyslu zakotvení do životního prostředí prostřednictvím úcty a znalosti přírody a lidí.

1.1.2.1 Úkoly ekologické výchovy

Ekologická výchova by měla prolínat celým výchovným působením ve škole i v životě dítěte. Má rozvíjet vyjadřovací schopnosti, pohybové dovednosti, vztah k okolní přírodě a hygienické návyky. Dále by měla u dětí podporovat empatické jednání, zlepšovat citové vztahy, estetické vnímání a v neposlední řadě utvářet ekologicky příznivé hodnotové orientace, které kladou důraz na dobrovolnou střídmost, na nekonzumní, duchovní kvality lidského života. (MÁCHAL, 2000)

Děti v průběhu setkávání s ekologickou výchovou získávají konkrétní poznatky o přírodě a jejích částech. Důležité je vytváření dovedností a návyků v udržování čistoty, v ošetřování rostlin a úpravě okolního prostředí.

„K naplnění těchto výchovných úkolů je třeba vytvářet dostatek podnětů ke hře, prvotní práci i učení, vycházejících z poznávání a hodnocení přírody. Podněty připravujeme pomocí vhodných metod, postupů a forem práce. Základem je hra, která se promítá do všech činností a jejíž pomocí dítě získává vědomosti a znalosti o životě lidí, jejich vztazích a vztahu k přírodě“. (BUREŠ, 2006, s.5)

Jak už z definice ekologické výchovy vyplývá, úkoly se budou zaměřovat na kompetence k učení, řešení problémů, činnostní a občanské, sociální a personální, ale i komunikativní. Tyto kompetence vychází z *Rámcového vzdělávacího programu* pro předškolní vzdělávání, ale myslím si, že se promítají do všech úkolů ekologické výchovy, a proto jsem je zde zařadila a zkusím popsat jaké způsobilosti může dětem ekologická výchova nabídnout a jaké kompetence rozvíjí. Vztah člověka a přírody může tvořit další hodnotový stupeň každého jedince.

V oblasti **kompetence k učení** sledujeme především rozvoj poznávacích schopností - děti se učí pozorovat, všimnout si, vnímat smysly, srovnávat, poznávat a hledat vzájemné vztahy, porozumět jim, pochopit je uvědomovat si podmíněnost a souvislosti s životním prostředím. Následně pociťovat radost a uspokojení z poznání a zajímat se o další informace. Významnou metodou je zde tzv. souvislostní učení.

V rovině **kompetencí k řešení problému** se zaměřujeme na aktivní účast při zkoumání a řešení problémů životního prostředí. Děti se mohou samy rozhodovat o variantách řešení a ovlivňovat průběh jejich činností, ale také nebát se svůj názor představit ostatním.

Pro **činnostní a občanskou kompetenci** zmiňuji zařazení dítěte do společnosti a přírody a jeho úkolu podílet se na vytváření zdravého životního prostředí, ve kterém

je důležité osvojování si etických principů (neublížovat, neničit, netrápit), pochopení estetické hodnoty, vedení k úctě k životu, v empatické vnímavosti uvažovat v souvislostech, vnímat závislost rozvoje lidské společnosti na přírodě a na stavu životního prostředí, porozumět zákonitostem biosféry, ekonomické, sociální a ekologické provázanosti světa. Dítě má potřebu učit se „živě“, v přímém kontaktu s přírodou.

Do **kompetence sociální a personální** lze zařadit odpovědnost za svou práci, respekt a úctu nejen k lidem, ale i k přírodě, spolupráci a navození nekonfliktních mezilidských vztahů a dále uvědomění si společného cíle, který každý člověk v přírodě vytváří, tedy projevovat pokoru, úctu k životu ve všech jeho formách a k hodnotám.

V oblasti **komunikativní kompetence** dáváme důraz na aktivní porozumění a zvládání komunikačních dovedností jako nástroje pro řešení problémů životního prostředí. Děti mohou společně mluvit a vyprávět o problémech, které kolem vidí a mít připomínky k jejich nápravě či změně. Dítě by mělo být schopno kritického úsudku, což vede dále k diskusi o jeho obrazu světa.

1.1.2.2 Cíle ekologické výchovy

Jedním ze základů ekologické výchovy je vzbuzovat poptávku po méně konzumních, duchovnějších a také radostnějších způsobech života. Jak uvádí ve své knize Aleš Máchal: „*Cílem ekologicko-výchovného působení je člověk nejen ekologicky gramotný, ale i aktivně projevující své nesobecké občanské postoje ve prospěch přírody a přirozenějších způsobů lidského pobývání na Zemi, člověk, který je schopen bohatého života skromnými prostředky a má přirozený cit či smysl pro jednání v souladu s ekologickou etikou*“. (MÁCHAL, 2000, s.14, 15)

1.1.2.3 Zdroje ekologické výchovy

RODINA

Základním vzorem pro každé dítě je jeho rodina. Ta ovlivňuje dítě od prvních dnů života. Co se týká ekologické výchovy, tak i zde hrají dospělí důležitou roli pro budoucí vnímavost dítěte. První zmínkou o tzv. tříděním odpadů v domácnosti je příklad ze Švýcarska, kde v sedmdesátých letech vznikl osvětový autobus, plný her a nápadů, který učil děti zábavou formou, jak a proč třídit odpad. Inspirace může být v rodině oboustranná (dítě-rodíč a rodič-dítě).

Chce-li se mateřská škola hlouběji zabývat ekologií, je dobré o tom informovat rodiče a především s nimi začít i v tomto duchu spolupracovat. Zaujal mne úvodní dopis, který napsala JANA FELLNEROVÁ z ekologického centra Kavyl ve Svatém Janu pod Skalou:

*Milí rodiče,
V naší třídě Motýlků bychom se rádi zapojili více do péče o životní prostředí. Chtěli bychom Vás s tímto záměrem seznámit, aby naše společné úsilí přineslo dětem poučení, zábavu a pomohlo nám ke zjištění, že můžeme společným úsilím přírodě pomoci.
Zkuste navrhnout témata, kterým bychom se s dětmi měli v MŠ věnovat.
Sdělte nám, kdo z Vás nám může pomoci (vyprávění, exkurze, návštěva na pracovišti), přinést materiál (viz vybavení přírodovědného koutku). Každý dobrý nápad má cenu zlata!
My vás všechny zveme dne.....na výlet po stopách Svatojánského jezevce.
Sraz:
Vybavení:
Odjezd:
Příjezd:
Cíl: prožít společné odpoledne v přírodě, naučit se nové dovednosti, poznat les a naučit se luštit jeho tajemství, společný piknik pod širým nebem, zdravě se hýbat a čeká vás i překvapení.
Věk účastníků: 1 - 99 let, pozvěte rodiče, prarodiče, přátele. Sdělená radost je dvojnásobná radost!*

Zdroj: http://www.ekocentrum.eu/usr_files/fl/EVVO-metodicke_materialy.doc

UČITELKA

Učitelka a její přístup k výchově je dalším důležitým mezníkem v životě dítěte a v jeho ekologickém chápání světa. Největší výhodou je, když je učitelka sama zapálená pro sběr informací z přírody, upozorňuje děti na zpěv ptáků, květiny na louce, třídění odpadů. Stačí také, když má učitelka chuť do environmentálních aktivit. Existuje totiž mnoho center, kde rádi pomohou a poradí jak začít s ekologií na mateřské škole. Stejně také já děkuji ekocentru Cassiopeia v Českých Budějovicích, tak i další učitelky mají šanci svou školu otevřít přírodě a ekologickým programům. Je příjemné a obohacující, když si mateřská škola najde další „spřátelenou“ školku, se kterou mohou pořádat ekologické výlety atd.

OKOLÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Je pravdou, že městské mateřské školy, které mají k přírodě trochu dále, mají více práce se zajištěním kvalitního přísunu „čerstvého ekologického“ vzduchu, který vycházky a pobyt v přírodě zahrnuje.

Mateřská škola, která chce začlenit ekologii do svého programu by si měla zmapovat terén nejen vnější, ale i vnitřní. Důkladně prozkoumat možnosti lokality, kde se nachází. Je třeba si zaznamenat stromy, cesty, vodní plochy a plošky, les, louku, hnízda ptáků, hřiště a přemýšlet, jak je do svého programu zařadit.

PŘIPRAVENÉ PROSTŘEDÍ

Podle Gardnerovy teorie rozmanitých inteligencí se každé dítě učí jiným způsobem, podle toho, který typ inteligence u něj převažuje. Je tedy důležité, aby děti, u kterých převažuje přírodovědná inteligence měly dostatek podnětů pro její rozvíjení. Stejný názor na připravené prostředí má i Maria Montessori. Děti by měly mít příležitost s materiály manipulovat, experimentovat a pozorovat. Je dobré mít ve třídě koutek pro tyto objevy a experimenty. Děti zde tvoří a zkoumají něco pro ně zajímavého.

Vybavení, se kterým by měla mateřská škola podle možností pracovat je např.:

Nádobky na přírodniny

Prostor pro malé muzeum na zakládání sbírek - mušliček, peříček, kamenů, odlitků

Lupy

Barevné písky (zkuste si udělat indiánský pískový obrázek)

Tradiční kuchyňské miskové váhy a závaží

Akvárium

Malé igelitové sáčky „se zipem“ na drobné předměty

Včelí vosk

Sádra na odlévání stop

Lýko

Sušička na křížaly- banánové chipsy, usušíte bylinky, houby....

Fotoaparát

(FELLNEROVÁ, 2007)

1.1.3 Děti a ekologie

1.1.3.1 Charakteristika předškolního věku

Děti v předškolním věku nejsou schopny komplexního uvažování a jejich vnímání předmětu je značně neanalytické, jednostranné. Jak uvádí VÁGNEROVÁ (2001), dětské poznávání je díky intuitivnímu myšlení vázáno na názorné uvažování. Znaky poznávacích procesů u dětí jako je **egocentrismus**, **fenomenismus**, **magičnost** a **absolutismus** nám nedovoluje příliš se vzdálit dětskému světu a výběr aktivit musíme přizpůsobit právě jejich subjektivnímu pohledu na věc.

V období předškolního a mladšího školního věku se dítě nerozvíjí jen po stránce motorické, rozumové a sociální, ale je to období, ve kterém si dítě utváří postoj ke svému životnímu stylu. Je velmi vnímavé, co se děje kolem, jak lidé hovoří a jak se chovají. „*Zdá se, že právě tento věk přináší klíčové kontakty s životním prostředím a že se v této době fixují zásadní postoje ke světu. Proto s sebou nese výchovy v mateřských školách nesmírnou zodpovědnost*“. (HEDERER, 1994, s.12)

1.1.3.2 Zařazování ekologických aktivit u dětí

Aby výchovné úsilí mohlo mít úspěch, je nezbytně nutné mít stále na paměti věk dětí, míru jejich ekologické vnímavosti, ale i atmosféru ve třídě, schopnost žáků vzájemně se respektovat a spolupracovat ve skupině. Také přístup celé školy a paní učitelky, hraje klíčovou roli.

Podle MÁCHALA (2000, s.59) je *ekologická výchova u předškolních dětí možná (i nutná), ale musí být velmi jednoduchá opírající se o zkušenosti, které mohou malé děti pochopit.*

Při poznávání živé přírody dítě do sedmi let dovede pojmenovat objekt, jako např. dub, tulipán, psa. Nezařazuje je do obecné roviny. V předškolním věku dítě není schopno pochopit ekologické problémy světa, a proto termíny jako globální oteplování, ekologické katastrofy nepoužíváme, protože je důležité si při práci s dětmi uvědomit, že „*jedním z úkolů ekologické výchovy je rozvíjení ekologického myšlení, tzn. schopnosti domýšlet důsledky své činnosti v čase i prostoru a ne vstřebání teoretického základu ekologie*“. (středisko projektu PHARE, 1996, s.110) V tomto věku je třeba respektovat strukturu dětské psychiky. Čas vnímá jako konkrétní situaci v daném

okamžiku a prostor je pro dítě subjektivně utvořeným prostředím (VÁGNEROVÁ, 2001)

Jedním z nejdůležitějších úkolů při zařazování ekologické výchovy u menších dětí je rozvoj **všech smyslů** pozorováním, ochutnáním, osaháním a prožitím. Dítě si velice dobře pamatuje konkrétní obrazy zažité činnosti, z čehož můžeme vycházet při realizaci ekoher.

1.1.3.3 Metody pro práci s dětmi

POZOROVÁNÍ

K nejcennějším metodám, jimiž se děti seznamují s okolní přírodou, patří pozorování (ne sledování) živé a neživé přírody při vycházkách, pobytu na zahradě. Nejen děti, ale všichni lidé na světě by se měli naučit více pozorovat přírodu, dívat se kolem sebe. To mi připomíná jedno z Fulghumova kréda z knihy „Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské škole“ - „*A nikdy nezapomeň na dětské obrázkové knížky a první slovo, které ses naučil - největší slovo ze všech - DÍVEJ SE!*“ (FULGHUM, 2003)

Výborným materiálem pro záměrná dětská pozorování je srovnání dvou předmětů - hledání podobností a rozdílů. Děti obvykle mají problém, soustředit se na detail. Můžeme si velmi snadno vyrobit jednoduché kukátko z papírové roličky. Další dobrou pomůckou jsou lupy. Dají se koupit kelímky, které jsou nahoře uzavřené víčkem s lupou. Mnoho radosti přinese i dalekohled, zejména zjara, když slyšíme zpěv ptáků a snažíme se je vypátrat.

VYPRÁVĚNÍ

Děti jsou vděčnými posluchači příběhů. V roce 2005 pořádala Svatojánská kolej mezinárodní konferenci - Nové perspektivy v kognitivním a interkulturním vzdělávání. Zde paní So Suk-lin z Institute of Education v Hong Kongu přednesla úžasný příspěvek: „*Dítě, které slyší písničku o stromech, začne ve svém okolí hledat strom, o kterém se v písničce zpívá. Vznikne tak projekt, iniciovaný dětskou zvědavostí.*“ (FELLNEROVÁ, 2007)

O stromech lze vyprávět mnoho příběhů. Posadíme se s dětmi k pařezu a pozorujeme letokruhy a vyprávíme, co strom zažil.

Metody, které by měly u dětí podněcovat přirozenou zvědavost o životní prostředí mohou být např. úkolové hry, hry na něco, vyprávění nad obrázky, co je dobré a co špatné, s vysvětlením proč. Velmi přínosné je řešení jednoduchým problémových situací, které dětem přiblížíme ve scénkách.

SMYSLOVÉ PODNĚTY

Důležitou součástí pozorování je následná tvořivá práce s přírodními materiály včetně upevňování základních dovedností a návyků potřebných pro tyto činnosti. Procvičování smyslového vnímání je pro předškolní věk charakteristický a pro život v přírodě nezbytný. Níže jsou uvedeny jednotlivé smysly a nápady pro jejich rozvíjení. Přesný popis a funkce pomůcek viz FELLNEROVÁ, 2007.

Hmatová krabice - zkoumání přírodních a lidských výtvorů

Čichové dózičky - hledání dvou stejných vůní

Zvukové krabičky - hledání stejných zvuků

Ochutnávání - ovocné variace, slané, sladké, kyselé

STYK SE ZVÍŘATY

Zvláštní význam má **styk dětí se zvířaty**, který ovlivňuje jejich citlivost k pečování o živého tvora, zodpovědnost a tvorbu pravidel. To, jak se děti dokáží starat o svěřená nebo společně chovaná zvířata, se dále odráží i v mezilidských vztazích. Zvířata, se kterými se děti mohou setkávat nejsou jen ty chované v mateřské škole. Při vycházkách, návštěvách zoologických zahrad, útulků by měly znát pravidla styku s neznámými zvířaty, ale také jejich možnou ochranu. Hmyz a drobní živočichové, který je všeobecně neoblíbeným článkem přírody by u dětí neměl vzbuzovat nechuť, ale zájem. Práce s tématy jako mravenci, pavouci, hlodavci by děti určitě zajímal a díky jejich nápadům by měla mateřská škola rozvinout zájem a informovanost i o ně.

Existuje mnoho důvodů proč zvířata v mateřské škole nemít (hygiena, alergie dětí, péče přes víkend a o prázdninách), ale je také mít.

K metodám postupného **osvojování spoluodpovědnosti** za přírodu patří mj. běžné třídění odpadu, zdravější způsoby stravování, šetření s vodou, materiály a energiemi jako praktického a odpovědnějšího přístupu k životu. (MÁCHAL, 2000)

EXPERIMENTY, POKUSY

Dávají dětem jedinečnou možnost poznání na základě vlastní zkušenosti, tzn. upevnění si vědomostí a pochopení celistvosti. Dobrým nápadem je sledování určité přírodniny v různém prostředí (šiška, rostliny, voda, sůl,...)

PRÁCE S KNIHOU

Česká literatura je plná mnohdy nedoceněných kvalitních knih, především dětských próz. Na trhu se objevují předimenzované a neestetické encyklopedie, které na děti chrlí množství informací bez propojeného vztahu. Jako námět pro ekologickou výchovu uvádím příběhy Františka Nepila „Polní žínka Evelínka“

EXKURZE

Ve spolupráci s rodiči je možné ukázat dětem život na farmě, práci řemeslníka - truhláře, kameníka, pekaře, keramika, zedníka. Navštívit mlýn, pekárnu. Návštěvy dětem umožní poznávat celek, nikoli skutečnost rozdrobenou na fragmenty. Navíc mohou poznat již zapomenuté profese, které nyní zastoupily technické stroje. Pokud mají možnost si činnost vyzkoušet, pochopí náročnou a obtížnou cestu k výsledku dnes běžně používaných výrobků.

BESEDA

Podle možností může mateřská škola pozvat lidi, se zajímavou profesí, kteří své zaměstnání představí. Například Pilota (jak vypadá svět z výšky), paní, která pomáhá přezimovat ježkům; chovatele, který cvičí psy pro pomoc lidem, včelaře. Každý člověk, který něco dělá se zaujetím a s láskou může předat dětem navíc právě své nadšení a předmět svého zájmu dobře zná.

DRAMATICKÁ VÝCHOVA

Při veškerých ekologických činnostech můžeme použít prvky dramatické výchovy. Při tématu jara můžeme s dětmi ve třídě naznačit hrabání záhonku, zasetí semínka, čekání na déšť a postupný růst. Postupně můžeme zinscenovat hezkou krajinu a další biotopy v ní. Měly bychom navozovat situace, které děti vyzývají k hledání řešení a rozvíjení svých nápadů.

PRÁCE

V oblasti práce nelze opomenout J.A. KOMENSKÉHO (1992), který se ve svém Informatoriu k otázce práce vyjadřuje takto: „*Nechť jsou mravenčkové vždycky okolo něčeho čmárající, nosící, vláčící, skládající, překládající, toliko vedeni, aby rozuměli tomu, co dělají. Tím, že jim budeme pomáhat, půjdeme příkladem a budeme si s nimi hrát.*“ Také bychom se neměli bát půjčit dětem věci a nářadí pro dospělé: „*Nože, sekery, kordy, knihy, bubny, mlýny, pluhy: s těmi věcmi necht' si samy hrají, aby si mysl procvičili k jemnosti a tělo k hbitosti. Rok čtvrtý, pátý, šestý práce a řemeslní bude plný. Není dobré znamení, když dítě tiše sedí*“ (KOMENSKÝ, 1992, s.87-89)

Děti opravdu velmi touží napodobovat práci dospělých a rády mluví o tom, že pracují. Často se práce dětí promítá do jejich hry.

Při realizaci ekologické výchovy můžeme např. na podzim upravit zahrádku a vysázet cibule tulipánů. V posledních letech mají děti dostatek zábavy, her, ale málo příležitostí účastnit se smysluplné užitečné práce a radovat se z výsledků své činnosti. Připojuji náměty pro dětské úsilí:

- práce na zahradě,
- osazování truhlíků květinami,
- zalévání květin,
- hrabání listí,
- úklid, třídění odpadků, úklid lesa.

SLAVNOST

Děti v mateřských školách mají rády slavnosti a rituály. Jednu z ekologických slavností je „Den Země“, který slaví 22.4. většina ekologických mateřských. Jejím cílem je uvědomit si sounáležitost s přírodou, něčím jí pomoci. Často se školy zapojí do ekologického projektu nebo samy přispějí k ekologizaci okolí

Vhodné náměty na oslavy:

Den matek, Den dětí, Vánoce, Velikonoce, narozeniny, ukončení docházky do MŠ, Otevírání studánky, Den ptačího zpěvu, Den Země, První jarní den, Poděkování za úrodu, Dožínky, Dokopaná (brambor), Cibulový jarmark, Borůvková slavnost.

Velkou hodnotu vidím také ve svátku svatého Martina, který je příležitostí k tomu, aby dítě pochopilo, že když je někdo potřebný, není správným darem to, co mi přebývá. Ale mohu se rozdělit i o to, co k životu potřebuji.

(FELLNEROVÁ, 2007)

1.1.3.4 Rizika EVVO v mateřské škole

- NEDOSTATEK KONTAKTU SE ŽIVOU PŘÍRODOU

Hrozí zejména u městských mateřských škol, které nemají vlastní zahradu. Pravidelný kontakt s živou přírodou je nenahraditelný. Náhradním řešením může být mateřská škola v přírodě. Pěstování rostlin v květináči a v truhlíku.

- NEDOSTATEK PODNĚTŮ V PROSTŘEDÍ MŠ

Prostředí MŠ není vybaveno základními pomůckami, materiály, knihami - dítě nemá dostatek podnětů pro rozvíjení svých her, zkoumání. Řešením je návštěva v ekologické mateřské škole nebo v Ekocentru.

- UČITEL, KTERÝ MÁ MÁLO INFORMACÍ A ZKUŠENOSTÍ

Hlavní roli zde hraje menší zájem pedagoga o environmentální tematiku. Na školách vzniká role školního koordinátora EVVO. Podstatné je, aby dítě dostávalo odpovědi na otázky, které klade. Otázky mohou být zodpovězeny hned, později anebo se můžeme obrátit i na děti.

- RIZIKO ZPROSTŘEDKOVANÉHO POZNÁNÍ

Virtuální realita může vést ke lhostejnosti ke skutečným potřebám a k celkovému otupení okolí. Největší nebezpečí virtuální reality tkví v tom, že smazává hranice mezi realitou a fikcí. Vzorným příkladem může být fialová kráva Milka, či želvy Ninja.

Dalším nebezpečím virtuální reality je její manipulativnost. Partnerství mezi virtuálem a realitou staví dítě do protichůdné situace. Je potřeba se vrátit k odpovědnému jednání a zodpovědnosti (pěstování rostlin, starání se o zvíře)

- RIZIKO FRAGMENTÁRNOSTI

Fragmentárnost světa přináší nekonkrétnost, rozštěpenost. Některým lidem může v důsledku nedostačujících informací a prožitků chybět celistvost. Chápu tím souvislosti, smysl, hodnoty. Svět existuje jako celek, proto je důležité, že v mateřských školách pracujeme v integrovaných tematických blocích a zpracováváme témata formou projektů.

- RIZIKO INSTANTNOSTI

V dnešním uspěchaném světě je instantnost chápána jako šetrič energie. Existují instantní výrobky, hlavně u potravin, kde stačí jen pár minut na to, abychom svůj žaludek uspokojili. V přírodě se s instantností nepočítá. Vše má svůj čas a řád a jakékoli urychlení vede spíše k neúspěchu. Jak kouzelné je čekat na přeměnu housenky

v motýla, zrod jarních mlád'at či vyklíčení semínka. Příroda nám nabízí návod jak z pomalé cesty dojdeme do stejně daleko, ale s mnohem většími zážitky a zkušenostmi. Děti si jen takto cestu nejlépe zapamatují.

- RIZIKO IMITACE

Při zařazování EVVO do mateřské školy je třeba dbát na využívání opravdu toho, co nám příroda nabízí. Existuje mnoho imitací, které ovšem ztrácí svou jedinečnost a originalitu, kterou se snažíme i v dětech podporovat.

- RIZIKO ŠPATNÉHO PŘÍKLADU

EVVO klade velký nárok na osobní příklad učitelky. Dítě příliš nevnímá, co říkáme, ale velmi dobře si pamatuje, co děláme, všímá si, co jíme, zda kouříme Nepředvádějme dětem zlovyky, nezdravý životní styl, neodpovědnost, neekologické postoje.

- RIZIKO BOHATĚ PROSTRĚNÉHO STOLU

Domnívám se, že jedním z velkých rizik je současný vysoký standard našeho života. Je třeba děti vést k prožitkům radosti, úžasu, vděčnosti a mluvit o tom, kdy se cítí šťastné. A vést je k dobrovolné skromnosti, ochotě se rozdělit (ne o přebytky), radosti ze společného sdílení. Patří k tomu znovunavrácení funkčnosti starým, věcem, recyklace odpadů. Je dobré nechat děti samostatně jednat - jsou přirozeně empatické, takže neprosociální činnosti jim nejsou blízké. V případě nadbytku se můžeme domluvit s rodiči přihlásit se do Adopce na dálku.

- RIZIKO ODBORNOSTI

Děti věku předškolního mají dnes značné znalosti z oblasti přírody a biologie. Díky encyklopediím a zájmu o přírodu, jsou děti schopné zodpovědět a vymyslet i náročnější otázky. Je dobré z těchto znalostí vycházet. Příliš teorie a otázek, které děti nejsou schopni zodpovědět povede spíše k útlumu zájmu. Není vhodné dětem předkládat některé z ekologických globálních problémů světa. Jejich vnímání času je ovlivněno přítomností a zvláště mladší děti nejsou schopni se dívat na problém z obecného hlediska. (FELLNEROVÁ, 2007)

1.1.4 Ekologický výukový program

Pojem výukový program se objevil v oficiálním výkazu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy v roce 1999. V zájmu ujednocení statistického vykazování této pedagogické činnosti se po projednání v širokém foru ekopedagogických pracovníků na 7.veletrhu výukových programů na podzim 2000 dohodla následující definice:

Výukový program je interaktivní výchovně vzdělávací lekce, jejímž cílem je upevnění, prohloubení a rozšíření učiva všech stupňů škol v souladu se školními vzdělávacími programy; výukový program probíhá zpravidla mimo budovu školy (v přírodě, ve středisku ekologické výchovy, ...). (BUREŠ, J. 2006, s.6)

Ekopedagogickou i laickou veřejnost zajímá především výklad pojmu „**ekologický výukový program**“, jehož poslední podoba z podzimu 2000 vypadá takto:

Ekologický výukový program (EVP) je interaktivní tvořivá výchovně vzdělávací lekce s cílem obohatit učivo všech stupňů škol o ekologický rozměr. EVP probíhá zpravidla mimo školu, tj. v přírodě, ve středisku ekologické výchovy, v zahradě.

(BUREŠ, J. 2006, s. 6)

Ekologické výukové programy jsou souhrnným označením programů s obsahem ekologickým, resp. biologickým nebo ochranářským (tj. zabývajícím se ochranou přírody a krajiny). Společným jmenovatelem ekologických výukových programů je zřetelný důraz na osvojování ekologického myšlení, na nekonzumní hodnotové orientace, na spoluodpovědnost člověka za stav životního prostředí a propojenost se všemi oblastmi života.

Jak uvádí Bureš, (BUREŠ, 2006) pro ekologické výukové programy je příznačné využívání prvků souvislostního, problémového a projektového vyučování, etické, estetické, pracovní i dramatické výchovy. Důraz je kladen na odbornou úroveň ekopedagoga a aktuálnost poskytovaných informací, rozvíjení tvořivosti, komunikace a týmové práce, aktivizaci k řešení problému konkrétními skutky a na obohacování žáků o praktické poznatky získávané mj. bezprostředním kontaktem s přírodninami, přírodními materiály i aktivním pobytem na zahradě, v terénu.

Cílem ekologických výukových programů je pojednat o určitém tématickém celku učiva v souvislostech, napříč vyučovacími předměty s obzvláštním důrazem na ekologickou souvztažnost, na rozvíjení komunikativních dovedností žáků a utváření

postojů přátelských vůči přírodě a životnímu prostředí. Podstatnou roli hraje aktivizace žáků - určování a přiřazování živých přírodnin, jednoduché monitorování stavu životního prostředí, ale i pozapomenuté dovednosti a tradice jako vyřezání vrbové píšťalky nebo upletení velikonoční pomlázky. Volba obsahu musí odpovídat vědomostem a zkušenostem žáků.

1.2 PRÁVNÍ ZAKOTVENÍ EKOLOGICKÉ VÝCHOVY

Všichni učitelé a příznivci, kteří chtějí svou školu vést v duchu environmentálním, směřujícím k trvale udržitelnému rozvoji bývají postaveni do situace, kdy potřebují na své škole zakotvit Roční plán ekologie do školního programu, prosadit existenci školní zahrady, pobyty a výukové programy ve středisku ekologické výchovy, doplnění knihovny o další tituly atd. Při sestavování různých projektů, plánů, dotací, grantů, je dobré vědět, o které zákony, vládní usnesení je možné se opřít:

1.2.1 Bílá kniha - Národní program rozvoje vzdělávání

Jde o dokument přijatý vládou ČR v roce 2001, který zakládá mj.

- vznik rámcových vzdělávacích programů
- prostor pro rozvojové programy (ekologická výchova)
- prostor pro vznik sítí škol zaměřených na ekologickou výchovu

V kapitole 1. Obecné cíle vzdělávání a výchovy se mj. uvádí:

„Za jednu z životně důležitých podmínek uchování kontinuity lidské společnosti a její kultury nutno považovat výchovu k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti, kdy jde nejen o zprostředkování poznatků, ale i vytvoření citlivého vztahu k přírodě a získávání schopnosti i motivace“. (BÍLÁ KNIHA, 2001, s.14)

1.2.2 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Vzdělávací obsah je v RVP uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí: biologické, psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a *environmentální*.

Tyto oblasti jsou nazvány:

- Dítě a jeho tělo
- Dítě a jeho psychika
- Dítě a ten druhý
- Dítě a společnost
- *Dítě a svět*

V charakteristice páté oblasti Dítě s svět je definovaný záměr environmentálního vzdělávání: *„Záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v environmentální oblasti je založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí“* (RVP PV, 2006, s.29)

V Rámcovém vzdělávacím programu je do oblasti environmentální zařazeno širší celosvětového a celospolečenského chápání okolí. Je zde zastoupen jak přístup k životnímu prostředí, tak i technickému (doprava, služby,...).

1.2.3 Metodický pokyn MŠMT k ekologické výchově

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR vydalo 27.října 2008 Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO) pod č. j. 16745/2008 - 22.

Je to návod jak na škole pracovat s ekologickou výchovou a jak jí zakotvit v dokumentaci školy. Aktuálně reaguje na problematiku ochranu životního prostředí, zejména přihlášení ČR k Evropské strategii vzdělávání pro udržitelný rozvoj, která vyžaduje zkvalitnění EVVO ve školských zařízeních. Vzhledem k tomu, že byly přijaty Rámcové vzdělávací programy a Vyhláška o Další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP), je tento pokyn je více propracovaný s zdůrazňuje význam EVVO a její aplikace do školství. Nemůže ovšem nahradit navržený metodický pokyn, který bude potřeba přijmout.

1.2.4 Zákon o životním prostředí

Jediným zákonem, který stanovuje všeobecně podmínky pro EVVO je zákon č.17/1992 Sb. o životním prostředí:

§16: Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách. (NAVRÁTIL, 2004, s.25)

1.2.5 Zákon o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 114/1992 Sb. v § 79 stanoví, že Ministerstvo životního prostředí „*spolupracuje s Ministerstvem školství České republiky v zajišťování ekologické výchovy a vzdělávání.*“ V § 79a uvádí, že orgán kraje „*spolupracuje s ostatními správními úřady na zajišťování ekologické výchovy a vzdělávání.*“ (MÁCHAL, 2000)

1.2.6 Zákon o právu na informace o životním prostředí

Zákon č. 123/1998 Sb. ukládá v § 13 MŠMT i krajů povinnost „*podporovat osvětu, výchovu a vzdělávání široké veřejnosti v oblasti ochrany životního prostředí se zvláštním zaměřením na výchovu dětí a mládeže*“.

(MÁCHAL, 2000)

1.2.7 Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice

SP EVVO v České republice byl schválený dne 23.10.2000. Jeho hlavním cílem je *vybudovat komplexní fungující systém environmentálního vzdělávání, naučit další generace žít podle principů trvale udržitelného rozvoje.*

Je třeba zdůraznit, že EVVO dětí a mládeže lze účinně ovlivňovat také převážnou část dospělé populace, zejména pokud se týká základních občanských postojů k prostředí a úcty k životu.

1.2.8 Možnosti podpory ekologické výchovy na školách

MŠMT koordinuje programy výzkumu a vývoje financované z rozpočtové kapitoly MŠMT. Koordinuje mezinárodní spolupráci a zabezpečuje i rozvoj metod vzdělávání a výchovy.

Jedním z nich je *Dům zahraničních služeb*, který prostřednictvím programu *Comenius* poskytuje granty. (blíže viz www.dzs.cz)

1.2.8.1 Comenius

Program Comenius je rozdělen do tří hlavních částí: Partnerství škol, Vzdělávání pedagogických pracovníků, Tématické cíle. Pro ekologickou výchovu je využitelná část Partnerství škol. První možností je program evropské spolupráce, kdy mohou dvě a více mateřských škol z evropské unie vypracovat projekt a poslat žádost o grant nebo je možné získat grant na individuální mobilitu, který zahrnuje kursy a semináře pro pedagogické pracovníky. Finanční prostředky nejsou určeny na materiální

vybavení, ale na spolupráci a návštěvu jednotlivých mateřských škol. (KULICHOVÁ, 2001

(Dále viz příloha č. 3 Související dokumenty s EVVO)

1.3 EKOLOGICKÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA

1.3.1 Pojem ekologická mateřská škola

Přesná definice ekologické mateřské školy zatím neexistuje, ale v obecné rovině ji chápou jako *místo, kde se děti setkávají s ekologickou výchovou a přírodou častěji a intenzivněji než v běžné mateřské škole*. S pojmem ekologická mateřská škola se setkáváme stále častěji. Je zde několik způsobů jak toto označení chápat.

Existují mateřské školy, které mají část školního vzdělávacího programu zaměřeného na ekologii a ekologické aktivity. Dalším druhem jsou školy, které mají celou koncepci v ekologickém duchu, tzn. pracují s ročním plánem ekologie či jsou přímo zapojené do projektů EKOŠKOLA, ARCHA 21, MRKVIČKA. Filosofii a organizaci jednotlivých projektů představím v následujících kapitolách

1.3.2 Charakteristika ekoškolky

Důležitou úlohu hraje personál školy, který dává dětem vzor pro objevování a ochranu přírody. Do programu zařazují výukové programy, ekohry, návštěvy ekologických center a farem, zapojení do ekologizace školy formou třídění odpadu, šetření energií atd. V rámci stravování se zde můžeme setkat i se zdravými potravinami v bio kvalitě.

1.3.3 Vybavení ekoškolky

Vybavení ekologické mateřské školy by se co nejvíce mělo podobat nízkonákladovému typu budovy s promyšleným oběhem energií. V rámci projektu „Slunce do škol“ bylo propagováno solární vytápění a tepelná izolace mateřským školám. Co se týká vybavení **nábytkem**, to by mělo odpovídat hygienickým normám, dětskému věku, estetičnosti a praktičnosti celého prostředí. Dřevěné a přírodní prvky a hračky by měly převládat nad těmi plastovými, aby se celkový interiér podobal přírodní krajině. To znamená pomůcky, hračky a nábytek by u dětí měl navozovat pocit významu přírody v běžném životě.

Převážná většina mateřských škol má **zahradu**. Ve školách, zabývajících se ekologií mají děti na zahradě vlastní záhonky, kde si mohou pěstovat květiny, bylinky, zeleninu. Pracovat smysluplně s využitím vlastního zájmu.

Učitelky ale narážejí na problém, jak podotýká Marie Haisová, zakladatelka sdružení Gaia: „Vypěstované plodiny často v jídelníčku nejsou zařazeny. Bohužel v momentě, kdy by ekologická výchova v terénu mohla získat skutečnou kontinuitu a ukázat dětem celý proces ekologického hospodaření, narážejí školky na problémy ze strany hygieniků. Stejně je tomu i v případě chování zvířat, o které by děti mohly pečovat, posilovat si vztah k nim, a tímto chápat a zapojit se do celého rámce ekologie ve školce. I přes přísné hygienické normy však některá školka chová koně, další ovci, zřídka se vyskytuje křeček, andulka, želva a rybičky“.

(HAISOVÁ, http://gaia.ecn.cz/casopis/gaia_podzim03.pdf)

Zahrada by měla být dominantním prvkem mateřské školy. Pokud chybí, je dobré si zmapovat jiný ekosystém, který je v blízkosti školy (les, park, rybník, mokřady, řeka,...) Zde děti nalézají dostatek podnětů pro zkoumání a poznávání biotopů jednotlivých zvířat a rostlin tzv. „naživo“. Vlastní záhonek květin nebo bylinková spirála, o kterou se celá mateřská škola může starat je příjemnou součástí zahrady.

„Přírodně utvářená zahrada skýtá dětem možnost naplnit svou potřebu pohybu, experimentovat s přírodními materiály, jako je hlína, dřevo, voda a rostliny, pozorovat přírodu a prožívat střídání ročních období. V pestré přírodní zahradě se dítě prožívá jako součást živého světa - procítá v něm zvědavost a badatelský duch“.

(SMRŽ a kol., 2007, s.3)

Velice mne zaujaly herní prvky Lesní školy Lipka z Brna, a proto je zařazuji do „ideálního“ vybavení ekologické mateřské školy. Ekocentrum Lipka nabízí výukové programy, semináře od dětí předškolního věku po vysokoškoláky. Pracují s prvky, se kterými se děti z města nemohou setkat a Lesní škola se pro veřejnost stává místem setkání s přírodou alespoň ve zprostředkované formě. Na obrázcích v příloze je vidět, jak se z nákresu dá vyrobit a používat kvalitní přírodní pomůcka.

Kořenový systém stromu (viz Přílohy obr. č.17 a 18), který je připevněný ke stropu ve třídě nebo na chodbě může například sloužit jako:

- ukázka kořenového systému
- držák a věšák na výzdoby a práce dětí
- netradiční osvětlení

Dále **hmatky**, které slouží dětem rozvíjet jejich hmatovou vnímavost a poznávat různé přírodniny. Na obrázcích (viz Přílohy obr. č.19 a 20) můžeme vidět hmatky ve formě dřevěných zásuvek s otvory na ruce a v horní části jsou schované obrázky

jednotlivých přírodnin. Děti zde tedy mohou najít mnoho druhů šišek, kamenů, mušlí, plodů stromů, které si osahají, otipují a poté si se vším mohou hrát a tvořit.

Dalším nápadem, jak vylepšit prostředí mateřské školy je instalace **galerie stromů** rostoucích v České republice. Tuto galerii lze realizovat mnoha způsoby (kufříky stromů, herbář listů, frotáž kůr, plody stromů). Na obrázcích (viz Přílohy obr. č. 21 a 22) můžeme vidět galerii stromů, která lemuje schodiště a je doplněna závěsnými ptáky v letu. Na dlouhých dřevěných lištách jsou připevněny informace, které můžeme o jednotlivých stromech získat; tzn. kůru, obrázek stromu, listy, plody, semena, ukázkou dřeva a větvičky. Děti by měly mít vše v dosahu a přiměřené jejich výšce. Jednotlivé kazety se dají ze zdi sundat a přenášet nebo opravovat.

Ve skleněné válcové vitríně je šest **půdních profilů** různých typů lesa včetně fauny a flory. To umožňuje dětem nahlédnout trochu pod slupku jinak tvrdé a nelákající zeminy. Kolem vitríny se dají instalovat lavičky, kde si děti při posezení mohou prohlížet půdní profily. (viz Přílohy obr. č. 23 a 24)

Jako další zajímavý prvek Lesní školy Lipka uvádím dva **přírodní stromy**, které tvoří opravdu lesní kulisu celého prostředí. Dub a smrk jako dva svébytné systémy, kmeny sahající od podlahy ke stropu, navíc s typickými obyvateli, kteří se zde mohou vyskytovat. (viz Přílohy obr. č. 25 a 26)

Pomůcka do témat jako jsou život v lese, lesní zvířata, zimní spánek, jaro, se výborně hodí maketa **mraveniště** - modelová cesta tunelem mraveniště, kde lze shlédnout několik osvětlených diorámát ze života lesních mravenců. (viz Přílohy obr. č. 27 a 28)

(FELLNEROVÁ, J., 2007)

1.3.4 Ekologická výchova v praxi

Snad v každé mateřské škole se učitelky věnují vztahu dětí k přírodě. Podporují vnímání přírody a pobyt v ní. V Rámcovém vzdělávacím programu je oblast environmentální výchovy zastřešena pod pátou oblastí Dítě a svět, kterou školy do svých vzdělávacích programů zařazují. Je to přirozená součást výchovy i v rodině, ale mateřská škola by měla být místem, kde se děti s přírodou setkávají denně na vycházkách, při hrách na zahradě.

Podle mého názoru je důležitá jak teoretická příprava ve třídě (povídání, hraní si na přírodu, zkoumání, pokusy, zkoušení), tak hlavně prakticky prožité chvíle, které děti mohou strávit přímo ve volné přírodě a získat tak přehlednou propojenost a

srozumitelnost. Je ovšem nutné podotknout, že důraz na vnímání přírody a jejího okolí, není v každé škole a při každé vycházce stejný. To vše závisí na přístupu učitelek, které dětem s nadšením vypráví o nové kytičce na louce nebo projdou kolem zahrádek a jdou zpět do školky.

1.3.5 Ekologicky zaměřené mateřské školy

V České republice jsou mateřské školy, jejichž hlavním cílem je vést děti předškolního věku ke kladnému vztahu k přírodě, její ochraně, k poznání její jedinečnosti a důležitosti, ale také důležitosti člověka v ní. Proto jsem se rozhodla zařadit a blíže popsat pár takových škol, ve kterých se s ekologickými tématy pracuje po celý rok, které mají vypracovaný ekologicky zaměřený školní vzdělávací program a roční plán ekologie. Aktivně spolupracují s ekologickými centry v okolí a účastní se různých akcí při pomáhání přírodě a její ochraně.

Níže uvedené mateřské školy, které se zabývají ekologickou výchovou jsem zde zařadila z důvodu ucelených informací, které jsem získala formou dotazníku, který jsem na školy zasílala. Vyhodnocení dotazníku jsem pro přehlednost umístila do praktické části (viz Praktická část I, s.) Jako zdroj informací mi sloužily převážně internetové stránky jednotlivých škol.

1.3.5.1 Mateřská škola Karla IV. , Ústí nad Labem

Adresa : Mateřská škola Karla IV. 1241/41 Ústí nad Labem

web: www.mskarla4.cz

Ředitelka : Martina Štolbová

Charakteristika školy

Mateřská škola Karla IV. je jedinečná tím, že leží mimo hlavní ruch města ve vilové čtvrti pod hradem Střekov. Je obklopena menší zahradou, ale hlavně je v blízkosti lesa, zahrad, luk a řeky. Je příhodně zaměřena na poznávání přírodních krás a to v každém ročním období. Další výhodou školy je malý počet tříd. Škola je dvoutřídní, třídy jsou věkově smíšené a označené jako třída "MOTÝLKŮ" a třída "PTÁČKŮ".

Škola vede děti ke kladnému vztahu k životnímu prostředí, k přírodě. Umožňuje to právě bezprostřední působení přírodních krás, které se v blízkém okolí vyskytují. Ve

výchovném procesu se jedná o polodenní výlety do přírody s poznáváním zajímavých míst v okolí města - Větruše, vodopád Vrkoč, Nová Ves, Erbenova vyhlídka, hrad Střekov.

Pořádají i delší výlety - Mořský svět a Technické muzeum v Praze, chomutovský Zoopark, indiánská vesnička v Růžové u Děčína, zámek Ploskovice.

(Fotografie viz Přílohy obr.č. 1)

1.3.5.2 Mateřská škola Javorská , Jílové u Děčína

Adresa: MŠ Javorská 312, Jílové u Děčína (odloučené pracoviště)

Zástupce ředitele : Jana Fořtová

Mateřská škola nemá webové stránky. Vyhodnocení dotazníku viz Praktická část I.

1.3.5.3 Mateřská škola Duha, Soběslav

Adresa: Mateřská škola DUHA, Sídliště Míru 750, Soběslav

web: www.duha.benjamin.cz

Ředitelka: Mgr.Krejčová Alena

Charakteristika školy

Název DUHA získala mateřská škola od 1.září 2000 sloučením dvou mateřských škol a to MŠ sídliště Míru a MŠ v Lustigově ulici. Spoluprací celého kolektivu školy s architektem bylo navrženo a posléze realizováno nové dispoziční řešení tříd, které mělo za úkol přivést kvalitnější způsob práce, práce s menší skupinou dětí na základě vytvoření tzv.“dvoutřídek“ se společnou šatnou, jídelnou a umývárnu.

Zahrada školy nabízí velké možnosti pobytu dětí. Její rozloha nabídla vybudování různých zákoutí s pískovišti, průlezkami, hradem, skluzavkami a dalšími prvky pro hry a dostatečné pohybové vyžití dětí. Výsadbou vzrostlých stromů se snaží vytvořit stinná zákoutí potřebná pro pobyt dětí na zahradě v letních měsících. Umístění naší školy, lokalita, v které se nachází, umožňuje mnoho pozorování v přírodě, přírodních jevů, nabízí realizaci prvků ekologické výchovy, naplňování programu zdravého životního stylu , umožňuje řadu pěších výletů a tak podporu zdraví dětí.

(Fotografie viz Přílohy obr. č.2)

Dílčí projekty

Do jednotlivých integrovaných bloků jsou začleněny dle potřeb a specifik jednotlivých tříd. Jejich naplňování vychází z věkových a individuálních zvláštností dětí. „**Babička Kořenářka**“ je program se zaměřením na environmentální výchovu (celý projekt viz příloha č.2)

1.3.5.4 Mateřská škola Bruntál

Adresa: Mateřská škola Bruntál, Smetanova 21

Web: www.mssmetanova.cz

Ředitelka: Jarmila Petřů, DiS

Charakteristika školy

Mateřskou školu tvoří tři budovy, které stojí ve velké krásné zahradě ve velmi klidné okrajové části Bruntálu. Ve staré vilce byly dřív dvě třídy, nyní je tam třída jedna. Všechny třídy jsou věkově smíšené. V budoucnu se chce mateřská škola zaměřit na úpravu zahrady.

V roce 2008 byla mateřská škola zařazena do *sítě Ekologických mateřských škol*. Začaly úpravy velké zahrady tak, aby mohla být nazývána ekozahradou. V ekozahradě žijí v symbióze lidé, zvířata a rostliny. Byly podány dvě žádosti o finanční dotaci na tuto akci. Jednu na MŠMT a na Moravskoslezský kraj.

1.3.5.5 Mateřská škola Sluníčko, Krupka

Adresa: Mateřská škola Sluníčko, Kollárova 597, Krupka 417 42

Web: www.msslunicko.wz.cz

Ředitelka: Eva Kučerová

Charakteristika školy

Mateřská škola Sluníčko Krupka je v provozu od září roku 1980. Nachází se na sídlišti Maršov, je obklopena velkou zahradou se vzrostlými jehličnany. 100 dětí je rozděleno do tříd - Berušky, Koťátka, Kytíčky a Motýlci.

Mateřská škola spolupracuje s příhraniční oblastí – MŠ v Geisingu, získání grantu (příspěvek z prostředků Nadace Roberta Bosche)

Program školy

Školní vzdělávací program pod názvem "*Šťastné místo pod sluníčkem*" vychází z proměn v přírodě v průběhu celého roku. Součástí ŠVP je projekt ekologické výchovy „*Poznáváme a chráníme naši zem*“. Tento projekt zdůrazňuje zaměření školy na přírodu, její poznávání a ochranu.

(Fotografie viz Přílohy obr. č. 4)

1.3.5.6 Mateřská škola Opava

Adresa: Mateřská škola Opava, Riegrova 1, 746 01 Opava

Web: www.msriegrova.info

Ředitelka: Anna Pavelková

Charakteristika školy

Ekologicky orientovaná mateřská škola se nachází v pěkném prostředí staré bytové zástavby, je školou trojtřídní s kapacitou 75 dětí. Děti jsou tříd umístřovány podle věku. V posledních letech prošla mateřská škola celkovou rekonstrukcí.

K budově mateřské školy patří poměrně velká zahrada. Je v ní plno zeleně, dvě pískoviště, průlezky a lavičky pro odpočinek.

Program školy

Využívají ekologické výchovy a mají vypracován *Roční plán ekologické výchovy*, který realizují například takto:

- Děti zkoumají všemi smysly, přebírají, porovnávají přírodniny.
- Starají se o ptáčky na krmítku.
- Venku si všímají, co přírodě sluší a co ne.
- Povídají si o tom, proč třídřit odpad a co se s ním dál děje.
- Zkoumají, co se dá - vodu, sněh, bláto, semínka, rostliny, bylinky...
- Stále doplňují knihovnu o nové encyklopedie.
- Na jaře a v létě jezdí na výlety do přírody.
- Zabývají se protidrogovou prevencí :

Od září 2007 se mateřská škola Opava zapojila do edukačního programu *PYRAMIDÁČEK* s tematikou zdravého životního stylu. Mají zpracováno 6 okruhů. (Fotografie viz Přílohy obr. č. 5)

1.3.5.7 Mateřská škola Semínko, Praha

Adresa: Kubatova 1/32, 102 00 Praha 10 - Hostivař

Web: www.toulcuvdvur.cz/seminko

Ředitelka: Magdalena Kapuciánová

Charakteristika školy

Soukromá mateřská škola Semínko provozuje dvě smíšené třídy o počtu 23 dětí. Je součástí areálu ekologického centra Toulcův dvůr. Rozloha členitého a přírodně hodnotného terénu příslušejícího k areálu činí 8 hektarů. Celek je součástí přírodního parku Hostivař - Záběhllice a památkově chráněného souboru Stará Hostivař. Z části je tvořen chráněným přírodním výtvozem Meandry Botiče.

Budova je nově zrekonstruovaná. V interiérech a mezi hračkami převažují přírodní materiály. Školní zahrada má rozlohu 800 m². Je postupně budována jako vzorová pro venkovní výchovu dětí prožitky. Její členitý terén byl vymodelován tak, aby vyhovoval potřebám dětí a ekologicko výchovným činnostem. Děti společně s rodiči a učitelkami vysázely několik stromů a keřů (borovice, lísky, rybíz, ostružiny, jabloň, hrušeň a jeřabinu). Kromě vyvýšených záhonků, kam si děti vysévají semínka salátů, mrkve a kedlubnů zde mají místo i záhony s léčivými bylinkami a okrasnými květinami. Nad cisternami na dešťovou vodu, které jsou vestavěny do svahu zahrady stojí dřevěný altán, v podobě seníku, který slouží jako venkovní třída.

Ve venkovním areálu Toulcova dvora o rozloze 8 ha se nachází: farma domácích zvířat, jízdárna, zelinářská a okrasná zahrada, ovocný sad, louky, pole, školka dřevin, mokřad, lužní les a dva rybníčky.

Cíle školy

Kladou důraz na harmonický rozvoj osobnosti dítěte, na pravidelný pobyt venku, přiměřenou soběstačnost i aktivní činnost. Důsledně rozvíjí morálně volní vlastnosti i ve vztahu k rostlinám a živočichům. Děti pravidelně navštěvují tamní farmu, pozorují domácí zvířata, vývoj jejich mláďat, poznávají léčivé byliny a rostliny a průběžně o ně pečují. Děti vychovávají v prostředí bez televize a počítače.

Program školy

„Nastartování přirozenějšího způsobu života“

Koncepce školy vychází z Rámcového programu pro předškolní vzdělávání a ze Školního vzdělávacího programu, jehož cílem je uspokojovat fyziologické a psychické potřeby dětí, zajišťovat jejich zdravý a harmonický vývoj a položit základy pro návyky takového způsobu života, který bude prevencí proti sociálně patologickým jevům a bude korespondovat s principy udržitelného rozvoje.

Třídní program je koncipován tak, aby prožitek dítěte byl na prvním místě a obsahoval zážitky a prožitky ze všech pěti oblastí předškolního vzdělávání.

(Fotografie viz Přílohy obr. č.6)

1.3.5.8 Mateřská škola Slavonice

Adresa: Brněnská 200, 378 81 Slavonice

Web: <http://www.msslavonice.cz/>

Ředitelka: Mgr. Vítězslava Benešová

Charakteristika školy

Od roku 1992 je jedinou mateřskou školou ve městě a malým vnitřním uspořádáním se rozšířila na šestitřídní mateřskou školu s kapacitou 120 dětí. Jedna třída je speciální se zajištěnou speciálně pedagogickou péčí, což je jediná třída v regionu. Mateřská škola je umístěna ve velké zahradě umožňující odpovídající vyžití všem dětem.

Mateřská škola podala žádost o grant na MŠMT - **Rozvojový program MŠMT Podpora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)** ve školách v roce 2007. Tímto grantem získala MŠ Slavonice částku 104.000 Kč. Projekt nese název *Příroda - symbolika pro vzdělávání a ochranu životního prostředí*. Podstatná část je vyčleněna pro vzdělávání v oblasti environmentální výchovy, vyznačení naučné stezky a podpory malého ekologického programu, jež je součástí ŠVP mateřské školy. Součástí realizace by měly být i změny na školní zahradě.

Cíle mateřské školy

- Podporovat environmentální výchovu na škole, udržovat vlastní naučnou stezku a společně pečovat o prostředí zahrady
- Umožňovat dětem pobyt v přírodě v co možná největší míře, společně přírodu pozorovat, chránit a využívat jejích rozmanitostí a proměn ke vzdělávání, hrám a dalším aktivitám dětí.

(Fotografie viz Přílohy obr. č. 7)

1.3.5.9 Mateřská škola Fr. Ondříčka

Adresa: Františka Ondříčka 70, České Budějovice

Email: msdlouha@seznam.cz

Ředitelka:

Charakteristika školy

Mateřská škola Františka Ondříčka je trojtřídní škola postavena v roce 1978. Je umístěna na sídlišti Vltava v Českých Budějovicích. Školu obklopuje zahrada účelově vybavena pro dlouhodobý program „Mateřinková zahrada“. V roce 2005 byla zahrada vybavena novými akátovými prvky, které jsou součástí hlavního programu.

Ekologické výchově se věnuje již od roku 2002 a v tomto roce vytváří svůj první roční plán ekologie. Tato škola spolupracuje s mnoha ekologickými zařízeními a účastní se programu „Zdravé město“

1.4 SDRUŽENÍ STŘEDISEK

1.4.1 SSEV Pavučina

Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina je celostátní síť organizací specializovaných na ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu. Sdružení bylo založeno v dubnu 1996. Podmínkou členství je činnost v oblasti ekologických výukových programů pro školy a v oblasti vzdělávání pedagogických pracovníků.

Sdružení podle vlastních stanov podporuje své členy v oblasti praktické ekologické výchovy, zprostředkovává a šíří aktuální informace a napomáhá pospolitosti a podpory mezi jejími členy.

Členy Pavučiny v České republice je možno najít na stránkách www.pavucina-sev.cz

1.4.1.1 Síť Mrkvička

V oblasti spolupráce s mateřskými školami vytvořila Pavučina projekt *Vzdělávání a informační podpora mateřským školám v naplňování environmentální oblasti Dítě a svět Rámcového vzdělávacího programu*.

Projekt *Vzdělávání a informační podpora mateřským školám v naplňování environmentální oblasti Dítě a svět Rámcového vzdělávacího programu* je projektem dlouhodobým. Jeho realizace začala v roce 2007 a zahrnovala **vytvoření sítě MŠ** se zvýšeným zájmem o environmentální oblast na krajské, resp. celorepublikové úrovni, zmapování potřeb mateřských škol; dále poskytování **informační a metodické pomoci** mateřským školám v environmentální oblasti na základě zmapování potřeb. Každá mateřská škola se zájmem o zařazení do sítě nejdříve vyplní a pošle přihlášku

Do sítě MRKVIČKA se zapojilo v roce 2008 770 MŠ ze všech 14 krajů ČR. Další součástí projektu byla metodická a informační podpora, kterou zajišťovala členská střediska SSEV Pavučina. Na území každého kraje působilo jedno vybrané středisko s výjimkou krajů Plzeňského a Karlovarského (oba zajišťuje SEV Ametyst) a kraje Ústeckého (zajišťuje SEVER). Metodická pomoc byla rozesílána formou **Informačního bulletinu MRKVIČKA** a osvědčení o zapojení do sítě s platností do 31.12.2008. Informační bulletin obsahuje 4 základní kapitoly - Úvodní slovo, Malou exkurzi do EVVO, Pedagogika a psychologie a Náměty, nápady pro činnosti s dětmi.

1.4.2 Archa 21

Agentura GAIA a Mezinárodní společnost pro výchovu a osvětu v oblasti životního prostředí (IGU) se sídlem v Německu zahájili projekt, který pod názvem ARCHA 21 probíhá v Česku, Německu a Polsku. Týká se ekologické výchovy dětí v nejujtějším věku a jeho rozšíření se plánuje ve střední Evropě, konkrétně na země sousedící s Německem.

V první části projektu se za podpory Německého ministerstva pro životní prostředí prováděl průzkum mezi mateřskými školami, jehož cílem bylo zmapovat současný stav ekologicky orientovaných mateřských škol. Na základě získaných zkušeností bude zorganizováno několik mezinárodních setkání. Vybrané školky budou zahrnuty do Mezinárodní sítě ekologických mateřských školek. Průzkum probíhá ve spolupráci s Časopisem pro výchovu a vzdělávání dětí Informatorium 3-8 a časopisem GAIA.

1.4.2.1 Co nabízí ARCHA 21

1. Výměny zkušeností s ekologickou a holistickou výchovou v mateřských školkách
2. Informace o architektonických úpravách školek podle ekologických norem
3. Inspiraci při úpravě zahrady školky s výtvarnými a ekologickými prvky
4. Sdílení zkušeností při vytváření výchovných koncepcí
5. Tréninkové programy, výukové materiály
6. Spolupráci s mateřskými školkami ve střední a západní Evropě
7. Informace o obdobných projektech v zahraničí
8. Kulaté stoly komunitní spolupráce mezi pedagogickým personálem, rodiči, ekologickými architekty, podniky, státními i nestátními organizacemi
9. Zapojení školky do celoevropské sítě ekologických mateřských škol
10. Udělení certifikátu **EKOLOGICKÁ MATEŘSKÁ ŠKOLA**

(HAISOVÁ, Gaia zpravodaj 2003)

2 PRAKTICKÁ ČÁST I

2.1 Cíl a způsob výzkumného šetření I

V první polovině praktické části se budu zabývat šetřením, kterým jsem chtěla zjistit, z jakého důvodu se jednotlivé mateřské školy rozhodly pro zařazení environmentální výchovy do svého programu, jak jí využívají a v čem vidí její výhody.

Výzkumné šetření jsem prováděla metodou dotazníku, zasílaného emailem. Dotazník byl nestrukturovaný, s otevřenými otázkami (viz příloha č. 1). Rozesílala jsem 25 dotazníků a vrátilo se mi 10 dotazníků.

2.2 Předpoklady

1. Předpokládám, že mateřské školy pracují s ekologií z důvodu zájmu zaměstnanců školy o přírodu a ekologii.
2. Předpokládám, že metoda dotazníku to nejlépe zkontroluje, ale návratnost bude nízká

2.3 Výzkumný vzorek I

Dotazníky jsem posílala mateřských školám, které se zabývají ekologickou výchovou, jsou členy MRKVIČKY nebo pracují podle svého plánu ekologie. Vzorek není široký, z důvody malé návratnosti dotazníků.

Charakteristiku a koncepci jednotlivých mateřských škol jsem popsala v rešerši v teoretické části a zde bych ráda zhodnotila výsledky dotazníků a došla k závěru, proč se mateřské školy rozhodly pro environmentální výchovu.

2.4 Použité metody

Dotazníková metoda je shromažďování informací od dotazovaných osob a je určena pro hromadné získávání údajů. Její výsledek vychází z teoretické báze a z promyšlené vědecké hypotézy. Je to efektivní technika, která pomůže postihnout veliký počet jedinců při relativně malých nákladech.

Dotazník se skládá ze dvou úkolových jednotek: otázka = položka. Osoba, které je určen dotazník se nazývá recipient. Dotazovaný má označit tu položku, která je identická s jeho názorem.

Každý dotazník musí mít proporcionální, logicky a obsahově promyšlenou strukturu. Rozlišujeme dva typy položek (otázek):

- položky otevřené (nestrukturované; neurčují podrobněji ani formu, ani obsah odpovědi.

- položky uzavřené (strukturované) dávají respondentovi možnost volby mezi dvěma či více alternativami. Dotazníky tedy rozlišujeme na dotazníky uzavřené formy, strukturované (uzavřené otázky) a dotazníky otevřené formy, nestrukturované (otevřené otázky) (SOMR, 2006, s.16-18)

2.5 Vyhodnocení dotazníku

2.5.1 Mateřská škola Karla IV. , Ústí nad Labem

Mateřská škola Karla IV. je školou v zeleni v okolí krásné přírody. **Proč EVVO?** To byl také jeden z důvodů, proč se škola rozhodla zaměřit na environmentální výchovu, tvorbu ročního plánu a další ekologické aktivity (výlety do přírody, návštěva ekofarmy Babiny, poznávání okolí).

Jedním z dlouhodobých cílů je vybudovat ekozahradu v prostorách školy, aby si děti mohly užít objevování přírody i v mateřské škole. Dále se pokouší zapojit do projektu M.R.K.V.I.Č.K.A.

2.5.2 Mateřská škola Javorská , Jílové u Děčína

Mateřská škola Javorská leží v klidné části uprostřed malého města Jílové. Okolí školy, zahrada dali podnět k tomu, aby environmentální koncepce zasahovala do celého provozu školy. Veškeré dokumenty, jako například Školní vzdělávací program, Třídní vzdělávací programy a další akce školy jsou zaměřeny na ekologii. Na školní zahradě děti pečují o květinový záhon, pozorují přírodu a také ji využívají k různým ekohrám.

V budoucnu by se rádi více účastnili ekoprogramů. Všechny aktivity školy budou úspěšné a kvalitní, jestliže se na chodu a myšlenice ekologické výchovy bude podílet celý pedagogický tým, včetně řízení.

2.5.3 Mateřská škola DUHA Soběslav

Mateřská škola Duha vybuďovala ve svém areálu ekozahradu, kde se běžně mohou děti účastnit různých ekologických aktivit. Nachází se zde bylinková spirála,

pyramida s jahodami, kompost, dále si děti tvoří své herbáře a dendrologický zásobník. Dalšími aktivitami, kterých se škola účastní jsou výjezdní výlety, návštěva ekocenter, semináře atd.

Proč EVVO? Na základě vlastního hodnocení školy a jejich výstupů zjistili, že je potřeba posílit oblast kompetence občanské a s ní spojené hodnoty.

I když se mateřská škola zaměřuje ekologicky (včetně stravování), do budoucna se chtějí ještě více zaměřit na třídění odpadu a zapojit do tohoto procesu i celé rodiny.

Vlastní reflexe

V mateřské škole Duha jsem byla na jaře roku 2008 se třídou na exkurzi. Dispoziční řešení tříd, výzdoba, koncepce, zahrada ukazuje, že mateřská škola Duha je kvalitním školou s kvalifikovaným vedením ředitelky Aleny Krejčové. Dostala jsem k nahlédnutí dílčí program environmentální tematiky „Babička Kořenářka“. Líbilo se mi zvolení tématu vzhledem k realizaci a rekonstrukci školní zahrady, které se dá počítat jako ekozahrada, na které se mohou děti svobodně pohybovat a navíc si zde užít i některé z ekologických programů.

Myslím si, že s ekologií budou na této škole aktivně pracovat i do budoucna, protože podle zadaného dotazníku cítí v oblasti kompetence občanské u dětí nedostatečné podněty a prožitky.

2.5.4 Mateřská škola Bruntál, Smetanova

Mateřská škola Smetanova je jistou zvláštností ve smyslu spojení Programu podpory zdraví a zařazení do sítě Ekologických mateřských škol. Jak z dotazníku vyplývá, škola nemá zatím vypracovaný roční plán ekologie, ale EVVO je součástí ŠVP, dále se děti zúčastňují výukových programů pořádaných Domem dětí a mládeže v Bruntále.

Proč EVVO? Tím, že mateřská škola pracuje podle programu Zdravé mateřské školy, tak i její zaměstnanci mají vřelý vztah k přírodě. Přirozeně tedy vyplynul i zájem o ekologii, která je všem blízká.

Mateřská škola se v průběhu roku účastní mnoha akcí. Drobnější akce jsou v rámci třídy, větší akce např. podzimní úklid zahrady, příkrmování ptáků, jarní otvírání zahrady, Den Země, Den zvířat, sběr víček od PET lahví, třídění odpadu apod. ovlivňuje chod školy.

2.5.5 Mateřská škola Sluníčko, Krupka

Mateřská škola Sluníčko se účastní ekologického vzdělávání velmi aktivně. Již dlouhá léta aktivně vypracovává projekty, spolupracuje s ekologickými sdruženími, účastní se školení atd.

Proč EVVO? Vzhledem k tomu, že MŠ Sluníčko je sídlištní školka, bylo třeba těmto dětem přiblížit přírodu, naučit se v ní chovat a napravovat nezdravé zásahy do ní. Mateřská škola se zapojila do projektu Display - ekol. Projekt, který by měl přispívat k šetření energie.

2.5.6 Mateřská škola Opava, Riegrova

Mateřská škola Opava pracuje s ekologickou výchovou v rámci celé mateřské školy. Tým učitelek vypracovává různé projekty, jako například „Ekokoutek do zahrady“ a také má vypracovaný Roční plán ekologie. Projekt zaměřený na zahradu byl ovšem třikrát odmítnut, a přestože skončil první pod čarou, paní ředitelka další snahy vzdala a nové vypracování projektu finanční situace školy neumožní.

Proč EVVO? Vedení školy si myslí, že děti by měly vstřebávat a vnímat přírodu již od útlého věku, a proto zařazení ekologie do mateřské školy Opava je tomu dobrým pomocníkem.

2.5.7 Mateřská škola Semínko, Praha

Mateřská škola je součástí Střediska pro ekologickou výchovu Toulcův dvůr. Její součástí je biofarma, kde se děti setkávají se zvířaty, o které pečují. Celá koncepce školy je zaměřena na ekologickou výchovu: třídí odpad, vaří z biologicky kvalitních surovin, používají přírodní materiály.

Na otázku **Proč EVVO?** se mateřská škola stala ekologickou, paní ředitelka odpověděla: *„Ekologická výchova byla cílem a náplní Střediska ekologické výchovy. Po získání podmínek se založila mateřská škola, jejíž zaměření bylo tedy očekávající.“*

Do budoucna by MŠ Semínko ráda zrealizovala některé alternativní zdroje energie, které by mohly rozpočtu školy, ale hlavně životnímu prostředí pomoci.

2.5.8 Mateřská škola Slavonice

Mateřská škola Slavonice se velice aktivně zapojuje do realizace EVVO. Vytvořili vlastní naučnou stezku okolí Slavonic, navštěvují ekologická centra, přírodní lokality, bio farmy, ZOO a pořádají setkání s myslivci, rybáři a biology. Na zahradě si

postavili environmentální koutek, kde se starají o bylinky, hmyzí hotel a babičkovský záhon. V areálu MŠ pořádají workshopy, besedy a další vzdělávání pedagogických pracovníků i rodičů.

Řídí se heslem „*Poznej, pochop, chraň*“. Přes děti se snaží učit i rodiče, protože před kritickým okem dítěte je rodič ekologičtější.

Na otázku **PROČ** se rozhodli pracovat s ekologickou výchovou paní ředitelka odpověděla tak, že je to přirozená výchova dětí a škola se nachází v pásmu, kde dříve byly hraniční dráty a nyní se snaží objevovat a chránit přírodu takovou, jaká za dráty zůstala. Do budoucna bude škola pokračovat ve spolupráci s Rakouskem, kde mají také přírodní park a dále by chtěli rozšiřovat vybavení naučné stezky a další koutky na zahradě.

Mateřská škola má velmi zajímavě a přehledně vypracované webové stránky, které mi pomohly získat zajímavé informace.

2.5.9 Mateřská škola Fr. Ondříčka

Budějovická mateřská škola je v oblasti ekologie velice aktivní. Účastní se nebo pořádá mnoho ekologických programů, např. výukové programy CEGV Cassiopeia, Den Země, Zdravé město. Třídí hliník a odpad, ze kterého děti vytváří další produkty nebo hračky. Zrekonstruovaná zahrada, která je využívána pro realizaci celoročního programu „Mateřinková zahrada“ nabízí dětem bylinkovou spirálu, útočiště pravěkých lidí, dřevěnou zvonkohru, pozorovací zákoutí a především vkusné přírodní herní prvky.

S ekologií pracují na všech třídách. Paní učitelka na otázku proč EVVO právě u vás odpověděla, že od samého počátku mateřské školy se její zaměstnankyně zajímaly o přírodu, pěstování na zahradě, a tak přirozeně vyplynulo i její zaměření. V ročním plánu ekologie chystají do budoucna nové projekty, žádosti o granty a i nadále by rádi pokračovali v práci s rodinou, se kterou se snaží veškeré ekologické akce plánovat společně.

2.6 Zhodnocení předpokladu 1,2

Na závěr bych ráda vyhodnotila výsledky dotazníku, resp. otázku č. 3.:

Proč se Vaše MŠ rozhodla zaměřit na environmentální výchovu? Snažila jsem se najít společný faktor, který vedl mateřské školy k zařazení ekologické výchovy.

Z dotazníků vyplynulo, že uvedené mateřské školy se rozhodly realizovat ekologickou výchovu hlavně z těchto tří důvodů:

1. Okolí mateřské školy, zahrada - 4x (Mš Karla IV., Mš Javorská, Mš Sluníčko, Mš Slavonice)
2. Ekologicky smýšlející zaměstnanci - 3x (Mš F. Ondříčka, Mš Smetanova, Mš Semínko)
3. Posílení občanské kompetence - 2x (Mš Duha, Mš Opava)

Můj předpoklad se z části potvrdil. Mateřské školy se pro realizaci rozhodly z důvodu umístění mateřské školy a lokality, která školu obklopuje. V některých případech (MŠ Sluníčko, Mš Fr. Ondříčka), kdy se jedná o školky sídlištní, chtějí zaměstnanci přiblížit přírodu dětem, alespoň formou zařazení ekologické výchovy do programu. Na druhém místě se nejvíce objevovaly odpovědi, týkající se přístupu pedagogů. Myslím si, že zaměstnanci jsou těmi prvními hybateli, kteří mají zájem svou školku posunout ekologickým směrem a být pro děti vzorem v oblasti zájmu o přírodu, což je z jednotlivých dotazníků cítit.

Nerozesílala jsem velké množství dotazníků. Přesto jejich návratnost byla skoro čtyřicetiprocentní. Protože jsem dotazník rozesílala formou emailu, ověřil se mi předpoklad č.2 a to ten, že z rozesílaných 26 dotazníků, se mi vrátilo 9. Chápu, že neosobní předání a jednání toho mohou být příčinou, ale kontaktovat ekologické mateřské školy v České republice je i z hlediska času přípravy na bakalářskou práci a dostupnosti nelehké, ale touto metodou nejefektivnější.

3 PRAKTICKÁ ČÁST II

3.1 Cíl a způsob výzkumného šetření II

Ve druhé polovině praktické části své bakalářské práce se budu zabývat vyhodnocením ekologických výukových programů, které jsem samostatně vypracovala a v době od podzimu do jara 2009 realizovala v mateřské škole v Mariánských Lázních.

Cílem mého výzkumného šetření je zjištění, jak děti městské mateřské školy, která prozatím neměla zkušenosti s ekologickými výukovými programy, budou reagovat na zařazení těchto programů a jak jsou jim témata o přírodě blízká, kolik toho o životě v přírodě ví a jak se umí orientovat v okolí mateřské školy. Hodnocení programu jsem s dětmi realizovala ve třech fázích. Ihned po programu, druhý den a po pár měsících.

Výzkumné šetření jsem provedla metodou přímého krátkodobého pozorování během výuky. Při realizaci ekologických výukových programů jsem si všímala reakcí, nápadů a připomínek dětí a ty potom zpracovala do krátkých zhodnocení. Jako techniku dokumentace jsem zvolila fotoaparát.

3.2 Předpoklady

1 - Předpokládám, že děti budou mít dobré znalosti z oblasti přírody, ale bude chybět hlubší ekologický rozměr a terénní výuka.

2 - Předpokládám, že metoda pozorování bude pro vyhodnocení reakcí dětí tou nejlepší.

3.3 Použité metody

Metoda pozorování má výběrový charakter. Její meze jsou vždy stanoveny.

Jejími hlavními rysy jsou:

- plánovitost a systematickosti pozorování, časový postup, prostředky a techniky sběru dat

- objektivnost jako pravdivé, přesné a objektivně podchycené jeho průběhu, případně jeho záznam

Cílem pozorování není pouhý popis faktů, ale formulace hypotéz a jejich další precipitace a prověřování, přeměna v teorii.

Pozorování dělíme na zjevné přímé a skryté přímé. Z hlediska trvání se jedná o pozorování krátkodobé a dlouhodobé.

K technikám pozorování náleží např. pořizování vzorků pozorování a vedení protokolů. (SOMR, 2006, s.13)

3.4 Výzkumný vzorek II

Pracovala jsem na mateřské škole Hlavní, která se nachází u Hlavní třídy v Mariánských Lázních . Je to třípatrová budova vilového typu, má 3 třídy, rozdělené podle věku dětí. V přízemí je velká jídelna a kuchyně, dále jsou na poschodí jednotlivé třídy se sociálním zařízením, prostorná tělocvična, kabinet s pomůckami. Za budovou je zahrada s některými herními prvky, které se budou v blízké době rekonstruovat. V blízkosti školy jsou lázeňské parky, Slavkovský les a další přírodní zajímavosti.

Tuto mateřskou školu jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem zde již byla na praxi, děti mne tedy znají a i já jsem na ně byla zvyklá. Jedná se o třídu Včeliček, kterou navštěvují 5-6 leté děti. Ve třídě je zapsáno 28 dětí, toho 16 chlapců a 12 dívek. Dvě z dětí mají odklad školní docházky. Atmosféra, která ve třídě panuje je otevřená a přátelská. S paní učitelkou Lenkou často nacvičují různé hudební a dramatická vystoupení, skládají si vlastní písničky a tvoří si texty. Mají také vlastní hymnu Včeliček.

3.5 Vlastní pozorování

V níže uvedeném vyhodnocení všech ekologických programů se zaměřuji na to, co mě při pozorování nejvíce zaujalo, ať jde o postřehy dětí nebo učitelky. Také budu vnímat reakce a odpovědi dětí a vyhodnotím uvedené předpoklady. Pro upřesnění někdy používám i přímou řeč dětí. V závěru každého tématu se ptám na tři otázky, které vycházejí z rámcových cílů RVP, a které si po každé činnosti, kterou s dětmi realizuji, pokládám.

3.5.1 Podzimní program: „Barevný poklad stromů“ (viz příloha č. 4)

Datum: 28. listopadu

Dětí celkem: 22

Délka trvání: 1 hodina

(fotografie viz Přílohy obr. č. 8, 9)

Hledání obálky:

Podzimní obálku našly po chvíli a položily jí doprostřed kruhu. Všechny děti se zapojily a obálku nesly společně. Líbilo se jim, že je to jejich nalezený poklad.

Básnička:

Při vyndávání listu se naučily novou básničku. Některé děti říkaly, že list není poklad, ale jen list...(s dětmi jsem upřesnila jaký poklad jsou listy pro stromy a pro lidi). Po tomto krátkém úvodu se děti na svůj list dívaly trochu jinak. Více si ho opatrovaly a pozorovaly.

Ad 1.) Hledání kamaráda

Rozčlenění do skupinek dětem nedělalo problémy, ale pár dětí si až po čase všimlo, kde mají svou skupinu. Překvapilo mne, že děti znaly list Liliovníku tulipánokvětého. Ukazovali si ho prý s paní učitelkou v parku. Děti poznaly všechny listy, které byly v obálce (javor, liliovník, bříza, třešeň)

Na otázku **proč neopadají jehličnany**, jeden chlapec odpověděl: „*Jsou moc vysoké*“ a další dívka poznamenala: „*Abychom měly na Vánoce stromček*“.

Děti vyjmenovaly některé opadavé a neopadavé stromy. Na otázku **proč jsou na podzim barevné listy**, děti odpovídaly: „Slunce je vysušší“, „Už nemají vodu“, „Uschnou na Slunci“

Samy pojmenovaly škůdce stromu - kůrovce (lýkožrouta) a podívaly se na odloupnutou kůru, ve které si prsty mohly sáhnout na chodbičky kůrovce. Marek s Davidem zmínili pomocníka stromů datla, který kůrovce sbírá.

Ad 3.) Javorový sirup

Děti neznaly vlajku a znak Kanady. Javorový list poznaly. Některým dětem sirup moc nechutnal, protože byl sladký a někdo si naopak moc pochutnal, protože si ho dává doma do čaje.

Ad 5.) Foukání listů

Nejdříve se dívky chytly provázků a kluci na ně foukali ze strany. Dívky chodily jako lístky kolem, měkce našlapovaly a dávaly pozor na kamarádku před sebou. Nakonec doletěly na zem. Potom se role vyměnily. Při chůzi si děti představovaly, že jsou lístečky, pevně si hlídaly svou větvíčku a dávaly pozor, aby do někoho nenarazily.

Při padání lístků jsem použila imaginaci a děti velice rády předváděly klesající listí.

Ad 6.) Ztrácejí listy vodu?

Dětem se sáček s dýchajícím listem velice líbil a představovaly si, jak asi lístek dýchá a co vypařuje. Každý si na sáček sáhnul.

Ad 7.) Skládání puzzlů

Tato aktivita děti moc bavila a vystřídalily se u každého obrázku. Po sestavení obrázku si zkoušely, zda poznají strom na obrázku. Některým jsem trochu pomohla (např. u keře šípku)

Hodnocení s dětmi hned po programu s posíláním dřevěného javorového valounku, který si po kruhu podávaly se jim líbilo. Valounek je hladký, kulatý, a tak si ho rukama pohladily, přičichly si a sdělily nám své zážitky z programu. Každý něco řekl a ostatní poslouchaly.

Co se líbilo - puzzle 5x, sirup 3x, obrázky 1x, hledání pokladu 1x

Co se nelíbilo - sirup 3x

Na závěr za mnou děti přišly a celý program hodnotily velmi kladně. Prozkoumávaly ještě pomůcky a knihy. Bylo vidět, že třída měla dobrý základ z podzimní tematiky (určování listů, stromů atd.) Proto jsem aktivity volila prosociální a ve vysvětlování jsem mohla jít více do hloubky. Děti mě překvapily svými znalostmi a vzhledem k tomu, že s výukovým programem se setkaly poprvé se zapojily do všech aktivit velmi aktivně a radostně.

▪ CO SE DĚTI NAUČILY?

Názvy listů a jejich barevné proměny

Důvod zbarvení podzimních listů

Znak a státní vlajku Kanady

Poznat dřevo nakažené lýkožroutem

Určit význam listů pro život

Rozdíl mezi mízou a smůlou

▪ **S JAKOU HODNOTOU SE SETKALY?**

Význam ochrany stromů a listů

Prosociální chování při společných hrách

Budování vztahu k přírodě

▪ **JAKÝ MĚLY PROSTOR PRO SAMOSTATNOST?**

Nalévaly si při ochutnání sirupu

Odpovídaly samostatně na otázky

Vyzkoušely si být listem

Představovaly si mizu (symbol krve)

3.5.2 Zimní program I. : „Kdo v zimě nespí, ten si hraje“

(viz příloha č. 4)

Datum 12.2. 2009

Počet dětí: 15

Délka trvání 1 hodina

Úvod:

Děti jsem ráno před 9. hod. přivítala a už samy věděly, že si budeme povídat o zvířátkách. Na úvodní otázku co dělají děti v zimě zmiňovaly v převážné většině bobování, koulování, lyžování. Tedy zimní sporty, které provozují.

Ad 1.) Představení zvířat

Na otázku *Co dělají zvířátka v zimě* děti správně odpověděly: „*spí, shání potravu*“. Vyzvala jsem děti, aby samy přemýšlely o životě zvířat v zimě.

Každému jsem rozdala jeden obrázek lesního zvířete. Děti si se zájmem prohlížely a vzájemně si sdělovaly jaká zvířata znají. Poté jsem se dětí zeptala, zda o svém zvířeti něco ví (kde žije, jak vypadá, co jí). Záměrně jsem zvolila obrázky, které byly fotografiemi zvířat v jejich přirozeném prostředí, vyfocené převážně v zimě. Rozdala jsem 15 obrázků.

Někdy si ale nebyly jisté. Na obrázku bylo divoké prase a jeden chlapec řekl: „*To je medvídek*“.

Ad 2.) Spí x Nespí

Zvířata, která držela na obrázku, měly děti rozdělit na zimní spáče a přezimující. Nejprve se děti navzájem domlouvaly, kdo kde spí a potom se rozdělily půl na půl do lesa a do zimního spánku. (dřevěný les, postýlka) Zvláště mladší pětileté děti si myslely, že např. Veverka, myš a divoké prase v zimě spí. Děti se vzájemně kontrolovaly a prohlížely zvířata ostatních. Po chvíli se všechna zvířátka správně roztřídila a v pelíšku nám zbyl tedy jen krtek, ježek a jezevec. Ačkoli byla některá zvířata na obrázku vyfocena v zimě, tak děti zvolily, že v zimě například zajíc a divoké prase spí. Pozadí obrázku jakoby nevnímaly.

Ad 3.) Lesní slalom

Každé dítě si vzalo dřevěný stromek a rozstavily ho po třídě. Tím nám vzniknul pěkný les, po kterém jsme se na nahrávku z úvodní písničky Krakonoš proběhli. Dávaly jsme přitom pozor, aby nespadly stromy. Ze začátku shazovaly stromy a tak jsem píseň přerušila. Samotným dětem se poházené stromy také nelíbily, a tak jsme domluvili, že to zkusíme ještě jednou a tentokrát opatrně. Děti mají melodii Krakonoše velmi rády a bavilo je při probíhání lesem napodobovat různá zvířata, které v něm žijí. Děti chtěly zahrát tuto písničku ještě na konci celého programu.

Ad 5.) Plnění břicha

Nejdříve jsme si představili zvířata, kterým jsme chtěli naplnit před zimou břicha. Zvířata byla pouze vystřihnutá, nijak nedobarvená, takže děti musely zapojit představivost. Všechna zvířata kromě jezevce poznaly. U toho si mysleli, že je to velká myš. Na obrys zajíce řekli: „*To je Bob a Bobek*“. Přiřazování potravy nedělalo problémy, děti správně spojily potravu se zvířetem. Také jsme touto činností rozdělili naše zvířata na VŠEŽRAVCE, DRAVCE, BÝLOŽRAVCE A MASOŽRAVCE. Když jsem se dětí zeptala kolik nohou má zajíc a ježek, tak někdo řekl, že dvě. To mě překvapilo, a tak jsme počítali prsty na obrázku.

Ad 6.) Hra na ježka

Pohybová hra s říkadlem děti moc bavila, užily si u ní legraci z pohybu a rychle se zapojily do říkanky. Po hře jsme si zopakovali, co ježek rád jí (znali již z plnění

bříška). Ptala jsem se, zda si ježek rád pochutná na jablíčku. Děti odpověděly, že ano. Já jsem doplnila, že mnohem raději má žížaly. Jablíčka se mu kreslí na bodlinky jen v pohádkách.

Ad 7.) Hra na veverky

Nejdříve jsem se ptala, kde žijí veverky. Děti odpovídaly: „*v parku, v lese, v díře, pod zemí, na stromě*“. Zopakovala jsem a upevnila jen ty správné možnosti. Děti si opět rozestavily ve třídě dřevěné stromky. Veverky totiž skáčou ze stromu na strom. Jeden chlapec poznamenal: „*A veverky taky umí létat. To tady pod rukama mají takové blány, ty roztáhnou a pak letí*“ a další dodal „*A taky mají ty blány mezi prsty*“. Chvilí jsme si s dětmi povídali o veverce s názvem Letucha, žijící v USA. Dětem se to velmi líbilo a chtěly si na ní zahrát. Udělali jsme dlouhou řadu a za sebou jsme skákali z jednoho stromu na druhý. Pravidlem bylo, že veverky nesmí shodit strom. Některé byly po skákání pokácené a tak jsem s dětmi řešila, co s tím teď udělají, protože jako veverky teď na pokácených stromech nemohou skákat. Děti si uvědomily, že les se musí chránit, a tak spočítaly spadané stromy a uložily je do krabice.

Ad 8.) Hra na krtka

Jako poslední zvíře jsme si představili krtka. Děti věděly, že krtěk žije pod zemí a že má hnědý kožíšek. Ukázala jsem dětem, jak ježek prolézá tunelem a jak je to pro něj náročné, protože se tam ani nemůže otočit. Děti si to chtěly vyzkoušet také. Při prolézání se hodně smály a soustředily se na toho, kdo právě dělal ježka.

▪ CO SE DĚTI NAUČILY?

Poznat zvířata podle tvaru šablony

Roztřídit lesní zvířata na spící a nespící

Vnímat důležitost shánět si potravu

Pochopit význam stromů v lese

Vyhledávat si informace v knize

Pohybovat se podle hudby

Rozdělit zvířata na masožravce, býložravce, všežravce

▪ S JAKOU HODNOTOU SE SETKALY?

Chránit si své životní prostředí

Nebrat místo, obydlí druhým

Dávat pozor na kamaráda

Vše živé i neživé má svůj řád a cyklus

Nezasahovat do přirozeného prostředí zvířat

- **JAKÝ MĚLY PROSTOR PRO SAMOSTATNOST?**

Přemýšleli o životě zvířat v zimě - uplatnily své znalosti

Určovali zvíře na obrázku

Rozhodovali se o zimním spánku/nespánku

Zařazovali potravu

3.5.3 Zimní program II. : „Stopy - poklad ve sněhu“ (viz příloha č. 4)

Datum: 13.2.2009

Počet dětí: 12

Délka trvání : 1 hodina

Už od rána za mnou děti chodily a ptaly se, zda si opět pustíme CD z Krakonošovy pohádky, kterou jsme při slalomu poslouchali včera.

Ad 1.) Medvídek se ptá (Fotografie viz Přílohy obr. č. 10)

Na úvodní motivaci jsem použila kovového medvídka, který děti velmi zaujal. Vypadal, že je lehký, ale děti překvapilo, jak je kovový předmět těžký. Medvídkovi měly děti povědět, jestli si něco pamatují z včerejšího hraní si na zvířátka.

Kačka pošeptala medvědovi do ucha

Na nic si nevzpomněly - 2x

Krmily zvířata - 3x

Hrály si na zvířata - 3x

Říkali jsme si , která spí a která ne - 4x

Běhaly mezi stromečky - 1x

Ad 2.) Jak poznáme, že zvířátka jsou v zimě v přírodě?

Děti jmenovaly, že to poznáme podle otisků v hlíně, na stromě, v bahně, ve sněhu.

Ad 3.) Kdo umí nejlépe poznat zvířecí stopy

Děti jsem přivedla formou vyprávění příběhu o malém indiánovi, který se učil hledat stopy a jeho největším učitelem byl kamarád medvěd. Děti si vyzkoušely indiánské pokřiky a mohly jsme jít stopovat zvířata.

Ad 4.) Sněhová planina (Fotografie viz Přílohy obr. č. 11)

Každé dítě si správně našlo svou stopu na sněhové planině, ale nevěděly, jaké zvíře si pod ní mohou zařadit. U liščí stopy si myslely, že je to psí (velmi podobné). Překvapily mne odpovědi ne stopu veverky a jelena. U veverky říkaly, že jsou to lidské prsty a u jelena lidské nohy. Zaječí stopu nevěděly kam zařadit.

Nakonec se s pomocí nápověd, které představovaly potravu jednotlivých zvířat, dohodly, komu stopy patří. Jako kontrolu si na závěr odkryly obrázek příslušného zvířete.

Tato činnost je tak zaujala, že si ještě chvíli po tom, zkoušely chodit po sněhové planině a hádaly, jaká další zvířata tam jsou.

Ad 5.) Hra na jeleny (Fotografie viz Přílohy obr. č. 13)

Hra, ve které stojí dvě děti naproti sobě. Obdoba hry na slepování. Když jsem řekla, že jeleni bojují o to, kdo je ve stádě silnější svými parohy, někteří kluci se začali přetahovat. Nakonec zjistili, že musí i trochu spolupracovat, aby se nedostali mimo vyhrazený prostor.

Ad 6.) Smyslový chodníček (Fotografie viz Přílohy obr. č. 12)

Vnímání povrchů svými chodidly děti velmi bavilo a každý si trasu prošel dvakrát. Ten, kdo šel naboso vnímal povrchy úplně jinak a také měl intenzivnější pocity, které nám potom řekl. Když děti chtěly, mohly si zavřít oči. Velmi mě potěšilo, že při procházení vždy jedno dítě pomáhalo tomu, kdo procházel.

Ad 8.) Zvuky zvířat

Tato aktivita nebyla připravená, ale děti zcela spontánně přešly k rádiu, kde se snažily určit jaká zvířata slyší na CD. Základní zvířata rozlišily a poznaly i vránu, sojku, kukačku.

Po programu si kluci prohlíželi v knize další stopy zvířat a určovali, které už znají. Při odpolední vycházce si děti všimaly ve sněhu nejen stop zvířecích, ale i lidských. Těšily se, až objeví ve sněhu nějakou stopu.

▪ CO SE DĚTI NAUČILY?

Poznat stopy zvířat

Najít stopu podle vzoru

Spolupracovat s ostatními

Vnímat celým povrchem těla

Rozlišovat zvířecí zvuky

▪ S JAKOU HODNOTOU SE SETKALY?

Pomoc starší mladšímu - příběh o indiánovi

Společně jde vše lépe

Důvěřovat kamarádovi

▪ JAKÝ MĚLY PROSTOR PRO SAMOSTATNOST?

Procházely smyslový chodník se zavřenýma/otevřenýma očima

Vybíraly si kamarády do hry

Sdělovaly medvídkovi své nápady

Vybíraly si cestu ze stop

Hodnocení s dětmi: Po programu se šlo pár dětí podívat na kovového medvídku a také se mne ptaly, zda mu mohou něco říct. S medvídkem jsme formou komunitního kruhu zhodnotili program hledání stop. Dětem se nejčastěji líbila sněhová planina.

3.5.4 Jarní program: „Objevování blízkého pokladu“ (viz příloha č. 4)

Datum: 23.3.2009

Počet dětí: 17

Délka trvání: 2 hodiny

Úvod

U ranního kruhu se s dětmi přivítal známý skřítek zahradníček, který se děti zeptal, jaký poklad už společně objevovali. Hned si vzpomněli na podzimní listí a zimní stopy. Uprostřed kruhu ležely lupy. Ptala jsem se dětí co je to lupa a vysvětlila jsem práci s ní. Před vycházkou si vymyslely pravidla práce s lupou a jejich dodržování. Děti například říkaly: „*Nebudeme s nimi běhat, nebudeme se o ně tahat,*

budeme dávat pozor na sklíčko, ...“ Byla jsem ráda, že děti si na pravidla přišly samy a jejich dodržování hlídaly. Na zkoušku jsme zkoumali lupami prostředí třídy a obrázky.

Děti se na další hledání pokladu moc těšily, a tak jsme mohli vyrazit.

Ad 2.) Smůla smrku

Děti nevěděly, co je to smůla, ale znaly, že krásně voní a lepí. Na zkoumání smůly jsme použili lupy. Děti sledovaly jak se strom chrání před škůdci tím, že vypouští smůlu. Protože byla venku zima, smůla měla bílou barvu a děti viděly pod lupou i malé krystalky smůly. David poznamenal, že tu smůlu jsem dětem dávala už na podzim ochutnat. (Měl na mysli javorový sirup v podzimním programu) Překvapilo mne, že si na to vzpomněl, ale upřesnila jsem, že sirup se vyrábí z mízy javoru.

Děti už věděly jak se s lupami zachází, a tak nedělalo problém sledovanou část stromu zaměřit a pozorovat.

Ad 3.) Frotáž kůry (fotografie viz Přílohy obr. č. 15)

Každá dvojice dětí dostala papír a voskovou pastelku. Děti při obkreslování spolupracovaly, jeden držel papír a druhý kreslil po kůře. Potom se role vyměnily. Zeptala jsem se dětí, co to obkreslují za strom. Mysleli, že je to smrk, ale byla to netypická Douglaska, strom podobný jedličce a smrku.

Ad 4.) Lišejníky

U cesty jsme našli několik stromů (břízu, vrbu, buk), porostlé lišejníky. Děti věděly, že to jsou lišejníky, protože už je s paní učitelkou jednou sbíraly. Zkoušeli jsme vymýšlet další legrační názvy pro tyto odolné rostliny. Vymyšlení názvů je velmi bavilo a přišli na názvy jako: *Botničník, Provazník, Větevník, Kybličník...*

Ad 5.) Objevení pokladu a úkolů

Děti si stouply do řady a procházely lesíkem. Přemýšlely, kde by takový poklad mohl být ukrytý a jak ho najít. David po chvíli našel v dřevě stromu skřítku, který seděl na pokladu. Přečetla jsem vzkaz, který veverka se skřítkem pro děti zanechal. Veverka poslala svůj poklad, který dlouho sbírala - oříšky. Děti si pochutnaly na vlašských, lískových a dýňových oříškách. Měly radost, že poklad objevily a od této chvíle malého skřítku Šíšu nepustily z dohledu. Dohodly se, že při plnění úkolů bude stále s nimi.

U stromu zazpívali veverce za oříšky písničku o rákosí.

Ad 6.) Král stromů

Uprostřed parku děti objevily krále stromů - obrovský starý buk. Podle listu poznaly, že je to opravdu buk. Když jsem se dětí zeptala, jak je strom starý, tak jedna holčička zavolala, že je starý asi 150 let. Vyzkoušela jsem s dětmi změřit jeho obvod a propočítat jeho stáří. Výsledek vyšel asi na 260 let. Děti sice nevnímají tak dlouhou časovou dobu, ale pochopily, že tam stojí už hodně dlouho. Pozorně jsme sledovaly korunu stromů, hýbající se ve větru a divili jsme se, jak hodně je strom vysoký.

Ad 7.) Sběr podle barev (fotografie viz Přílohy obr. č. 16)

Každý dostal sáček, do kterého sbíral podle barevného kolečka přírodniny stejné barvy. Některé děti se opravdu snažily sbírat pouze zelené, hnědé přírodniny a někdo do svých sáčků házel vše možné. Nechala jsem je užít si tento styk s přírodou. Aktivita je velmi bavila a nasbírali mnoho zajímavých větviček, mechů, šišek atd. Za nasbíraný sáček si každý mohl nalít do kelímku lesní čaj, který jim uvařila veverka Zrzečka. Děti měly radost a čaj jim moc chutnal.

Ad 8.) Doved' mě tam (fotografie viz Přílohy obr. č. 14)

Každý si našel svou dvojici. Veverka měla pro děti další úkol. Tentokrát to ale byla hra o důvěře a kamarádství. Vedoucí šel vždy první a děti se zavázanýma očima je následovaly za nimi. Některé děti vybíraly pro kamaráda náročnou trasu a chodily moc rychle. Zeptala jsem se, jak se cítí, když chodí poslepu takhle rychle?! Bylo vidět, že si děti uvědomily, že musí na kamaráda dávat pozor a upozorňovat ho na každé nebezpečí. Role si vyměnily, a potom jsme si povídali, jak se chodilo dětem poslepu. Dva kluci se prý v té tmě báli.

Ad 9.) Svět mravenců

Nejdříve jsme si s dětmi povídali, proč jsou mravenci užiteční a v čem nám mohou pomoci. Děti vymýšlely krásné náměty: „*Pomáhají odstranit staré mrtvé brouky, Ničí nepřátele*“. Děti věděly, z čeho si mravenci staví své mraveniště a že v něm mají různé chodbičky.

Tvorba cestiček děti moc bavila, chodily si pro další nitky. Většinou si vybíraly kůru stromů, na které tvořily cesty pro mravence. Na závěr si děti šly prohlédnout i stavby kamarádků. Děti velmi precizně umísťovaly červenou nitku do struktury kmene a vymýšlely příběhy, kudy to mravenečkové polezou.

Ad 10.) Les a kalamity

Na poslední kartičce byla otázka: Co je to kalamita lesa? Děti toto slovo neznaly, a tak jsem ho vysvětlila. Vyzkoušeli jsme si zahrát na stromy, které nemají tak pevné kořeny a mohou se ve větru vyvrátit (talířovitý typ). Nedaleko v lese ležel velký vyvrácený smrk. Došli jsme až k němu, ukázali jsme si rozlehlé, ale krátké kořeny a lupami děti zkoumaly kořeny a chodbičky od hmyzu pod zemí.

Cestou do školky mi říkaly, že byly velmi rády, že poklad našly, a že na ně nečíhal nějaký drak. Každý chtěl nosit skřítku Šíšu a David s Kačenkou vymysleli, že by pro skřítku rádi vyrobili postýlku a dávali mu najíst. Další děti za mnou chodily, že putování za pokladem se jim moc líbilo a jmenovaly úkoly, které jsme pro veverka zrzku plnili.

▪ CO SE DĚTI NAUČILY?

Poznat význam smůly u stromu
Pojmenovat některé lišejníky
Pracovat s lupou
Poznávat stromy podle kůry a listů
Vypočítat stáří stromu
Odhadovat vzdálenost
Určit kořenovou soustavu smrku
Zaměřit se na malý prostor
Přiřazovat barvy

▪ S JAKOU HODNOTOU SE SETKALY?

Důvěřovat kamarádovi
Ochraňovat své životní prostředí
Být zodpovědný za své chování
Dát prostor názorům druhých
Uvědomit si krásu přírody

▪ JAKÝ MĚLY PROSTOR PRO SAMOSTATNOST?

Hledali poklad
Vymýšleli jména pro lišejníky

Sbíraly do svého sáčku přírodniny
Vybíraly cestu pro slepého kamaráda
Vyráběly cesty pro mravence
Zkoumaly lupami

3.6 Zhodnocení předpokladu 3, 4

Realizace ekologických programů v mateřské škole Hlavní mě velmi překvapila. Předškolní děti ve třídě Včeliček jsou velice vnímavé, šikovné a komunikativní. Je vidět, že s nimi paní učitelky pracují aktivně a snaží se jim předávat informace i z oblasti přírody, tedy ekologické výchovy.

V podzimní části jsme si vyjasnili důvod neopadávání jehličnatých stromů, v zimních hrátkách s lesními zvířaty jsme rozlišili medvěda od prasete, psa od lišky a uložili správná zvířata k zimnímu spánku. Zvláště mladší děti si v určování zvířat nebyly jisté a jejich odpovědi nebyly správné. V jarní terénní vycházce jsme zkoumali rozdíl mezi mízou a smolou, poznávali stromy podle kůry a listů.

Můj předpoklad se ověřil. Většina dětí na mé otázky aktivně odpovídala, orientovali se jak v oblasti poznávání stromů, tak i lesních zvířat, ale zatím neměly představu o ekologickém významu jednotlivých organismů, rostlin, živočichů. Snažila jsem se o zapojení tohoto prvku do programů a myslím si, že hlavně pobytem dětí v přírodě v jarní části a realizací výukových programů, děti tuto ekologickou rovinu začaly vnímat. Velmi dobře si vzpomínaly na jednotlivé činnosti, které jsme společně za rok dělaly a při jarním programu bylo vidět, že si získané informace uložily a byly schopní si je opět vybavit a pracovat s nimi.

U všech činností a otázek jsem kladla důraz na odbornou správnost a aktuálnost informací. To zamezilo zkresleným informacím, které děti často slýchávají z různých médií. Je důležité, aby děti předškolního věku uměly pojmenovat věci správným jménem a vnímaly souvislosti mezi všemi činnostmi a dále mezi všemi organismy v přírodě. Díky bezprostřednímu kontaktu dětí s přírodninami a jinými pomůckami ekologického programu jsem se snažila u dětí vzbudit zájem hlubší a intenzivnější. Aktivně řešily vzniklé situace a uvědomovaly si vztahy mezi sebou navzájem. Dětem se programy líbily, o čemž svědčil jejich zájem o témata, další společné vyprávění a komentování jednotlivých otázek.

Uvědomila jsem si, že i děti předškolního věku je možné hravě zapojit do ochrany životního prostředí a do celkového „zdravého“ vnímání svého okolí. Vzhledem

k tomu, že třída Včeliček byla homogenní třída 5-6 letých dětí, jejich vědomosti byly na dobré úrovni a mohla jsem proto zařadit i některé náročnější aktivity spojené s uvědoměním si ekologických souvislostí a důsledků. Je zřejmé, že příroda a aktivity v ní děti lákají a podněcují v nich chuť stát se aktivním pozorovatelem okolí.

Závěr

Zpracování bakalářské práce na téma *Rok v ekoškolce* bylo pro mě zajímavým nahlédnutím nejen do literatury, týkající se ekologické výchovy v mateřské škole, ale i do mého roku, který jsem při vedení výukových programů v Českých Budějovicích strávila. Měla jsem zde možnost poznat mnoho mateřských škol, které mají zájem zařazovat ekologii do svých programů. Atmosféra na těchto školkách byla velice příjemná a jak bych tak obrazně popsala „naladěná na zelenou“. Uvědomila jsem si, že zakotvit ekologickou výchovu do programu mateřské školy vyžaduje spolupráci celého kolektivu školy, dobrou znalost zákonů, grantů, především však chuť zprostředkovat dětem poznání přírody a být dobrým vzorem.

Cílem mé práce bylo vypracovat vlastní roční projekt environmentálních programů. Přesto, že jsem tyto programy již mnohokrát vedla a s jejich strukturou jsem byla seznámena, musím konstatovat, že vymyslet propojený celek s environmentální tematikou nebylo snadné. Bylo potřeba vyrobit mnoho pomůcek, obrázků, připravit vhodné pokusy a najít v okolí mateřské školy vhodná stanoviště pro terénní výuku.

Mohu potvrdit, že děti velmi intenzivně přijímají vše živé, co se dostane za dveře mateřské školy. Přímý kontakt s přírodninami, terénní exkurse, rozvoj všech smyslů, včetně empatických je ta malá nadstavba, kterou ekologické programy nabízejí. Došla jsem k závěru, že během ekologického programu, který je realizován ve třídě mateřské školy, může být vstřebatelnost podnětů menší než při venkovních aktivitách kdy si děti mnohou uvědomit souvislosti, vidět přirozené prostředí všech živých i neživých částí, ale také vypožorovat chyby, kterých se my dospělí vůči přírodě často dopouštíme.

Při jarním části jsem byla svědkem toho, jak informace, které děti vstřebaly z předešlých programů mohly aktivně zapojit a použít tzv. „naživo“. Poznávali stromy podle listů, lupami hledali zvířecí stopy... Proto si myslím, že v každé mateřské škole by se měla příroda stát velkým kamarádem a pomocníkem, nejen dětí, ale i učitelek.

Velmi mne obohatilo dotazníkové šetření ekologických mateřských škol. I když počet respondentů nebyl vysoký, přesto jsem ráda nahlédla do struktury a práce jednotlivých mateřských škol a dozvěděla se, že právě jejich životní prostředí a okolí je často ten hlavní důvod, proč se škola stane ekologickou.

Byla bych ráda, kdyby tato práce byla inspirací pro další zájemce o realizaci ekologické výchovy s dětmi jakéhokoli věku. Ekologické výchově v mateřské škole

bych se chtěla věnovat i nadále a v mém rodném Mariánskolázeňsku , který je bohatý na přírodní krásy, ale chudý na environmentální osvětu trochu otevřít bránu k poznávání přírody. Tak snad jednou budu mít příležitost vybudovat školku která bude otevřená nejen veřejnosti, ale i sama sobě, protože vnímat krásu přírody by měl každý začít nejdříve sám u sebe.

Seznam citované a použité literatury

- BOUCHNER, M., PROCHÁZKA, P.** *Co v přírodě nevidíme*. 1. vydání. Granit : Praha, 1995. 117 s. ISBN 80-85805-35-9.
- BUREŠ, J. et al.** *Ekologická výchova v mateřské škole*. Ekocentrum Paleta, Pardubice 2006
- BUREŠOVÁ, K.** *Nápady pro mrňata a škvřňata (5x2 tucty námětů k poznávání přírody v každém ročním období)*. Druhé, rozšířené vydání. Kněžice : Chaloupky, středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě, o. p. s. , 2003
- Et. al.** *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Bílá kniha. 1. vydání. TAURUS : Praha, 2001. ISBN 80-211-0372-8
- Et. al.** *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1. vydání. VÚP : Praha, 2006. 49 s. ISBN 80-87000-00-5.
- FULGHUM, R.** *Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské škole*. 2. vydání. ARGO : Praha, 2003. 205 s. ISBN: 978-80-7205-935-7
- HEDERER, J.** *Životní prostředí a výchova*. 1. vydání. Portál : Praha. 1994. 50 str. ISBN 80-85282-88-7
- HRONEŠOVÁ, L.** *O čtyřech královstvích aneb Jak na ekologickou výchovu v MŠ*. Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory SEVER, 2004
- KOMENSKÝ, J.A.** *Informatorium školy mateřské*. 1. vydání. Kalich : Praha, 1992. 139 s. ISBN 80-7017-492-7.
- KULICHOVA, KULICH.** *Sborník z Kapradí. 2. regionální setkání škol Královehradeckého kraje rozvíjející ekologickou výchovu*. 1. vydání. Sever - Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory, 2001. 84 s. ISBN 80-902976-1-7
- MACHÁČKOVÁ, J. et al.** *Pozorujeme přírodu*. 1. vydání. Mladá fronta : Praha, 1982. 205 s.
- MÁCHAL, A.** *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. 1. vydání. Rezekvítek : Brno, 2000. 205 str. ISBN 80-902954-0-1
- NAVRÁTIL, K.** *Členové ZO Planorbis. Environmentální výchova ve školách*, 1. část - možnosti a omezení. Planorbis: Kroměříž, 2004. 48 s.
- LEUTSCHER, A.** *Stopy a značky zvířat - příručka mladého přírodovědce*. 1. vydání. Mladá léta : Bratislava, 1996. 64 s. ISBN 80-06-00726-8

PHARE - Středisko projektu. *Ekologické vzdělávání a výchova pro učitele mateřských škol a prvního stupně základních škol (MODUL č.1).* Praha : Centrum ekologického vzdělávání a výchovy, Pedagogická fakulta University Karlovy, 1996. ISBN 80-7078-510-1

SMRŽ, T. et al. *Objevování blízkého.* 1.vydání. CEGV Cassiopeia : České Budějovice, 2008. 65 s.

SMRŽ, T. et al. *Hrajeme si s dětmi v přírodě.* 1. vydání. CEGV Cassiopeia : České Budějovice, 2007. 50 s.

SOMR, M. *Úvod do metodologie a metod výzkumu.* 1. vydání. České Budějovice, 2006. 87 str. ISBN 80-7040-903-7

ŠIRCOVÁ, I. *S dětmi v přírodě.* 1. vydání. Portál : Praha, 2007. ISBN 978-80-7367-201-0

UHŘÍČKOVÁ, A. *Z pohádky do zahrádky.* Rezekvítek : Brno, 2002. 56 s. ISBN 80-86626-02-4.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie.* Karolinum : Praha, 2005. 468 s. ISBN 80-246-0956-8.

Elektronické dokumenty

FELLNEROVÁ, J. *Didaktické a metodické materiály zaměřené na EVVO mateřských škol* [online]. Svätý Jan pod Skálou : Ekocentrum Kavyl, 2007 [cit. 5. března 2009].

Dostupný z WWW :

<http://www.ekocentrum.eu/usr_files/f1/EVVOmetodicke_materialy.doc.>

HAISOVÁ, M. *Gaia zpravodaj : Mateřské školy přátelské k přírodě.* [online]. Praha : Agentura Gaia, podzim 2003 Dostupný z WWW :

http://gaia.ecn.cz/casopis/gaia_podzim03.pdf

HAVLÍČKOVÁ, H., PONÍŽILOVÁ. *Speciálních výukové a herní prvky na Jezírku.* [online]. Bílovice nad Svitavou : Jezírko, 2003 a 2005 [cit. 12. prosince 2008].

Dostupný z WWW : <http://www.lipka.cz/index.php?prac=jezirko&menuid=128>

PŘÍLOHY

Obr. č.1

Mateřská škola Karla IV., Ústí nad Labem

Zdroj: www.mskarla4.cz

Obr. č. 2

Mateřská škola Duha, Soběslav

Zdroj: <http://duha.benjamin.cz/cs/38/fotogalerie/>

Obr. č. 3

Zdroj: <http://duha.benjamin.cz/cs/47/fotogalerie/>

Obr. č. 4

Mateřská škola Sluníčko, Krupka

Zdroj: <http://www.msslunicko.wz.cz/fotky/46.jpg>

Obr. č. 5

Mateřská škola Opava, Opava

Zdroj: <http://www.msriegrova.info/cz/index.php?id=fotogalerie1>

Obr. č. 6

Mateřská škola Semínko, Praha

Zdroj: <http://www.toulcuvdvur.cz/seminko/skolka.asp>

Obr. č. 7

Mateřská škola Slavonice

Zdroj: <http://www.msslavonice.cz/?m=3#>

Obr.č. 8

Podzimní program - dekorace

Obr. č. 9

Podzimní program - pomůcky

Obr. č. 10

Zimní program - „Medvídek se ptá“

Obr. č. 11

Zimní program - „Stopování“

Obr. č. 12

Zimní program - „Smyslový chodníček“

Obr. č. 13

Zimní program - „Přetahování jelenů“

Obr. č. 14

Jarní program - „Doved' mě tam“

Obr. č. 15

Jarní program - „Frotáž kůry“

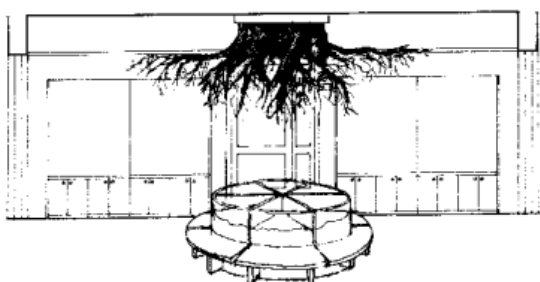
Obr. č. 16

Jarní program - „Sběr podle barev“

Obr. č.17

Nákres; Kořenový systém na stropu

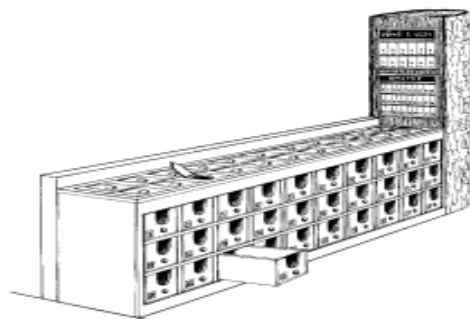
Obr. č. 18

Realita; Kořenový systém na stropu

Obrázek č.16

Nákres; Hmatky

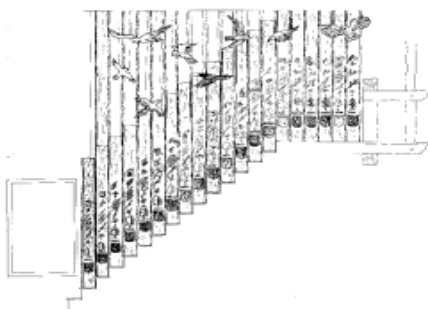
Obrázek č. 17

Realita; Hmatky

Obr. č. 18

Nákres; Galerie stromů

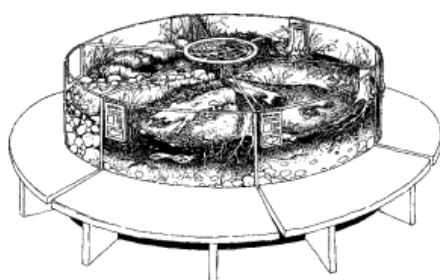
Obr. č. 19

Realita; Galerie stromů

Obr. č. 20

Nákres; půdní profily

Obr. č. 21

Realita; půdní profily

Obr. č. 22

Nákres; přírodní stromy

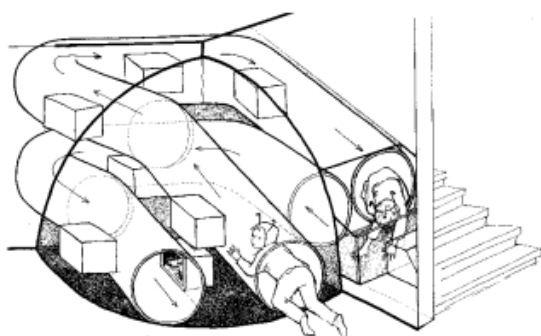
Obr. č. 23

Realita; přírodní stromy

Obr. č. 24

Nákres; Mraveniště

Obr. č. 25

Realita; Mraveniště

Zdroj : <http://www.lipka.cz/index.php?prac=jezirko&menuid=128>

Příloha č. 1

DOTAZNÍK pro mateřské školy s environmentálním zaměřením

Mateřská škola:

Zadavatel : Filková Kateřina

A. Vstupní část - Studentka Jihočeské university v Českých Budějovicích obor předškolní pedagogika Vás prosí o vyplnění dotazníku za účelem výzkumu zařazení environmentální výchovy na vaší škole, k bakalářské práci na téma: „Rok v ekoškolce“. Dotazník bude použit pouze pro účely mé bakalářské práce.

Pokyny pro vyplnění - U každé otázky prosím vyplňte Vaši odpověď či názor. Dotazník je tvořen převážně otázkami otevřenými. Při jejich zodpovídání záleží na Vás, jakou délku a obsah odpovědi zvolíte

Děkuji za ochotu zpracování.

B. Vlastní otázky:

-
1. Jakým způsobem realizujete ve Vaší MŠ environmentální výchovu ? (TVP, ekoprogramy, semináře, hry, atd.?)
 2. Myslíte si, že zavádění environmentální výchovy do MŠ je pro děti přínosné? V čem?
 3. Proč se Vaše MŠ rozhodla zaměřit na environmentální výchovu?
 4. Zasahuje a ovlivňuje environmentální výchova celou koncepci a chod Vaší školy nebo pouze nějakou část, třídu?
 5. Má Vaše MŠ nějaké cíle či návrhy, kterých by chtěla prostřednictvím environmentální výchovy dosáhnout, popř. realizovat? (Ekologizace školy, zahrada apod.)

Příloha č. 2

Dílčí projekt „Babička Kořenářka“

Mateřská škola Duha, Soběslav

Zdroj: <http://duha.benjamin.cz/>

„ Abychom pochopili pravidla ekologického chování a dokázali se jimi řídit, potřebujeme vlastnosti a schopnosti jako jsou: láska k přírodě, omezování vlastních potřeb, šetrnost, schopnost rychle se přizpůsobit měnícím se podmínkám a schopnost vlastního úsudku a jednání. Předpokladem pro rozvoj těchto vlastností je ochota poznat sám sebe a síla pracovat na sobě. Základy je proto nutné položit již u malých dětí.“

Elfriede Pausewangová

Záměry a cíle našeho dílčího projektu směřují k naplnění této myšlenky.

Projekt bude včleněn do jednotlivých integrovaných bloků dle specifík jednotlivých tříd a jeho smyslem je posílit oblast environmentální výchovy. Vzdělávací nabídka je vztahena k ročním obdobím a činnostem, které se v tomto čase nabízí.

V průběhu roku: Děti budou pozorovat změny v přírodě v souvislosti s ročním obdobím, sbírat plody a využívat je k činnostem jako je třídění , přiřazování dle druhu apod. Listů z různých druhů stromů bude využito k pohybovým , pěveckým a výtvarným činnostem. Děti budou pomáhat při úklidu spadaneho listí na zahradě, zakrývat je hlínou a experimentovat se semeny rostlin. Budou si hrát s větvičkami jehličnanů, obkreslovat na papír kůru stromů, počítat letokruhy na smrkovém pařezu, rozpoznávat houby, jejich význam pro zvěř a člověka. Koruny stromů a ptactvo, mravenci a mraveniště budou dalšími objekty pro pozorování naslouchání zvukům v přírodě.

Zimní počasí nabídne pozorování jinovatky, ledu na listech, trávě, experimentování se sněhem, poznání jeho vlastností, a zároveň i experimentování se semeny fazolí, klíčení. Budeme se starat o ptačí návštěvníky naší zahrady.

Na jaře se podíváme k našemu Novému rybníku, řece i potoku. Budeme třídit odpad do určených kontejnerů v naší MŠ.

Vypravíme se na delší pěší výlety.

Záměry:

- budeme se učit pojmenovávat plody, poznávat je hmatem, přiřazovat užitek
- budeme poznávat nové rostliny, které vyrostou z plodů
- budeme rozpoznávat listy dle tvaru a přiřazovat k rostlinám
- budeme pozorovat klíčení semen
- rozpoznávat jehličnany dle jehlic
- seznámíme děti s významem třídění odpadu
- povedeme děti k poznání s čím vším živým se mohou v lese setkat
- povedeme děti k odpovědnosti a péči o ptáky a lesní zvěř
- budeme vytvářet a posilovat pozitivní vztah k přírodě k prostředí
- budeme v dětech pěstovat odpovědnost za své chování k okolí
- budeme podporovat dětskou tvořivost a fantazii

Příloha č. 3

Související dokumenty s EVVO

EVVO je zakotvena v těchto platných právních předpisech:

- zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí
- zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ukládá povinnost MŽP a MŠMT spolupracovat na zajišťování ekologické výchovy a vzdělávání.
- zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí
- zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, za obecné cíle vzdělávání považuje mj. získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje.

Metodický pokyn vychází z těchto dokumentů:

- usnesení vlády č. 124/2004 ke Strategii udržitelného rozvoje ČR,
- usnesení vlády č. 1155/2006 k Akčnímu plánu Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR na léta 2007-2009,
- usnesení vlády č. 535/2007 k Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2007,
- Bílá kniha - národního programu rozvoje vzdělávání v České republice,
- Rámcové vzdělávací programy (dále RVP), kde je Environmentální výchova (RVP ZV a RVP G), resp. Člověk a životní prostředí (RVP SOV) jedním ze závazných průřezových témat,
- Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj České republiky (2008-2015), která představuje pro oblast vzdělávání jeden z klíčových průřezových dokumentů, který zejména rozšiřuje zavedenou oblast environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty o nové přístupy, témata a ekonomické a sociální souvislosti rozvoje. Strategie vzdělávání byla schválena usnesením vlády ČR č.851/2008.

Další související právní předpisy a dokumenty:

- vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb.
- Standardy pro další vzdělávání pedagogických pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO) podle vyhlášky č. 317/2005 Sb.
- Standard pro studium k výkonu specializovaných činností – školní koordinátor environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO)
- Standard pro průběžné vzdělávání v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO)
- Standard pro průběžné vzdělávání řídicích pracovníků v environmentálním vzdělávání, výchově a osvětě (EVVO).

Více na: www.mzp.cz www.vlada.cz (« Činnost vlády » Dokumenty vlády » 2006 » 2006-10-1)

Příloha č. 4

Celoroční program : *„Za pokladem přírody“*

Časový rámeček :

Celoroční projekt ekologických výukových programů, realizovaných na podzim, v zimě a na jaře v roce 2008/2009.

Realizace

Program ekologických aktivit jsem realizovala v Mateřské škole Hlavní

Motto :

„Zážitky z přírody společně uvidíme, ucítíme, uslyšíme, ochutnáme a ohmatáme“

Literatura : SMRŽ 2007, 2008; ŠIRCOVÁ 2007; BOUCHNER 1995; BUREŠOVÁ 2003; MACHÁČKOVÁ 1982; LEUTSCHER 1996

Anotace :

Celoroční projekt „Za pokladem přírody“ je hravě pojatým programem poznávání přírody pro děti předškolního věku. Mým hlavním cílem bylo uvědomění si změny přírody v průběhu roku a nalezení pokladu, který každé období v sobě skrývá. Téma hledání pokladu je prostoupeno ve všech ekologicky zaměřených činnostech a hrách. Ústředním tématem je příroda a všechny její podoby, které děti mohou spontánně pozorovat. K naplnění cílů by mělo dojít prostřednictvím prožitkových činností, jež děti zaujmou, potěší, naučí a upevní již poznané vědomosti

Rozvíjení smyslového vnímání je dalším prostředkem, protože jak se říká: „*Co si neprožiješ, to nepochopíš*“, s tím souhlasím. Za mottem, které poukazuje na pět důležitých smyslů, je schován i smysl šestý, který by mohl mít podobu empatie a zakládání dobrých vztahů.

Uvědomuji si, že děti jsou v této době zásobené velkou řadou podnětů z médií. Ovšem kvalita a jistota, kterou nám příroda může nabídnout je snad dostatečným pomocníkem, jak dítěti přiblížit život v ní. Ekologická výchova je i výchova o vztazích, proto jsem se do každého programu snažila vložit prvek prosociálních her, kooperace, empatie a dobré nálady.

PODZIM : Barevný poklad stromů

Téma programu: Listy a jejich tvary, barvy, poznávání stromů

ZIMA : Objevujeme poklad ve sněhu

Téma programu: Přezimování zvířat, stopy, pohybové hry

JARO : Objevování blízkého pokladu

Téma programu: Terénní vycházka s ekologickými hrami

PODZIM

Téma: „*Barevný poklad stromů*“

Časové období : listopad 2008

Počet dní : 1 den

Anotace:

V podzimní části ekologických programů se s dětmi přesuneme do barevného království stromů. Poklad, který každý strom na sobě nosí jsou listy, bez kterých bychom nemohli žít. Ukážeme si jak listy dýchají a co pro nás lidi znamenají. Zopakujeme se základní tvary listů, jejich zbarvení a určíme druh stromu, ke kterému patří. Názorně si budou moci ukázat jak putuje míza ve stromech, k čemu je dobrá a jak chutná.

Pomůcky: obrázky stromů, stromové puzzle, uschlé listy, velká obálka, hrabanka, javorový sirup, brčka, sukně z provázků, vlajka Kanady, vzorník listů, dřevěné valounky, listy v sáčku

Úvod:

Dnes ve třídě společně objevíme poklad...

- Máte rádi hledání pokladu?
- Jaký byste chtěly najít?

My budeme hledat poklad přírody. Příroda je plná pokladů a je jen na každém z vás, jestli se nějaký budete snažit najít. Pod každým kamínkem, listem, ale i domem je skrytý poklad. Když se na procházce opravdu dobře rozhlížíme, tak můžeme vidět plno zajímavých věcí.

- Co vidíte, když se rozhlédnete po třídě?..... velkou obálku

Nalezená obálka je poklad dětí. Co s takovým pokladem?

1. Poslat zavřenou obálku po kruhu
2. Každé dítě si vyndá z obálky jeden list a obálku pošle dál.

Při posílání obálky se učíme básničku:

*Všem posílám obálku
a v ní jednu zvláštní zprávu
stromy tě zvou na výstavu
do lesů a do parku.*

*Vidět bude ze všech míst
s kdo přijde na oplátku
odnese si na památku
krásně obarvený list.*

1. Hledání kamaráda

Pomůcky: list pro každého

Popis: Děti si stoupnou a hledají kamarády, se stejným tvarem listu. Kdo najde, jde si společně sednout na svůj barevný kobereček. Každá skupinka ukáže dětem své listy a popř. si je prohodí.

2. Barvy listů

Pomůcky: zelená barva ve sklenici, list javoru, různé druhy listů

Organizace: Děti sedí v kruhu a poslouchají příběh o přeměně barev listů na podzim.

- Víte proč opadají listy?

Na podzim se přebarvují a opadávají listy tzv. opadavým stromům.

- Jaké znáte opadavé stromy?..... (buk, dub, lípa, topol, ovoc.stromy,...) Zelená barva mizí z listů, protože z nich odchází důležitá tekutina, které se říká (*chlorofyl* je základní látka, na níž závisí život rostliny). Je to něco jako pro lidi krev. Ten putuje dále do větví, kmene a kořenů jako zásoba do dalšího roku. Namísto toho se objevují jiné barvy. - Děti si posílají po kruhu sklenici se zelenou barvou

- Jaké barvy?

Míza jako krev je v lýku, potrava lýkožrouta - jméno .Ten vykousává v dřevu chodbičky. Představme si, že v listech jako v maličké laboratoři probíhají různé pokusy a reakce, kdy červenou, hnědou a žlutou barvu udělají cukry v listě. Na listech se tvoří cukr.

Ukážu dětem list javoru..... Z tekutiny z javorového stromu (ukázka listu, stromu, vlajky Kanady) se také vyrábí sladký červený javorový sirup.

3. Javorový sirup

Pomůcky: javorový sirup, malé kelímky, vlajky Kanady, javorový list, brčka

Popis: Na stole jsou postavené kelímky s brčkem a javorový sirup. Každý dostane brčko a po malých skupinkách každý ochutná brčkem sirup.

Děti mohou sdělovat své pocity a popřípadě ochutnat ještě jednou.

4. Proč listopad?

Pomůcky: uschlý list

- Proč list pozvolna usychá a pak spadne?

V zimě je totiž chladné počasí a voda, která je v listu by mohla zamrznout. Proto se s přibývajícím chladem a ubývajícím světlem vytvoří mezi větvičkou a stonkem (ukázka) přeprádka a tím se přeruší zásobování listu ...a list spadne.

- Proč ještě listy padá? Strom bez listů nezachytí tolik sněhu a proto se mu nelámou větvičky.

5. Foukání listů /trénovat představivost, reagovat na signál, spolupracovat při hře/

Pomůcky: provázková sukně

Co pohání na podzim listy ve vzduchu?..... Vítr

Popis: Děti předvedou hluboký nádech a výdech a zkusí rozfoukat svůj list.

Stoupnu si doprostřed mezi děti a představuji silný strom s větvemi. Jedna polovina dětí se chytne za provázkovou sukni a udělají kruh (každé dítě drží jeden provázek). Druhá polovina dětí na ně fouká a děti-listy pobíhají po kruhu za sebou. Jakmile tlesknu, děti si sednou na bobek a pustí se větvičky a padají k zemi

6. Ztrácejí listy vodu?

Pomůcky: 2 igelitové sáčky, 2 zelené listy, připravit 3 hodiny před programem

Popis: Asi tak 3 hodiny před programem se do sáčku vloží zelený list s delším řapíkem. Po 3 hodinách se na stěně od sáčku vytvoří malé kapičky vody. To je vodní pára a vlhkost, kterou stromy a listy vylučují. Listy také ve dne vydávají kyslík a vdechují oxid uhličitý. Děti si v kruhu posílají list v sáčku.

- Proč v listopadu neopadá smrk, borovice, jedle, tedy jehličnany? Jehličky nejsou tak velké jako listy a nepotřebují tolik vody (ukázka obrázků zasněžený jehličnan).

7. Skládání puzzle /spolupracovat s kamarády, vnímat celkový obraz, poznat druh stromu/

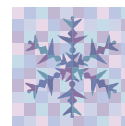
Pomůcky: 4 větší rozstříhané obrázky stromů

Popis: Děti jsou rozděleny do čtyř skupinek, každá si vylosuje rozstříhaný obrázek stromu a ten pak skládají. Také přemýšlí nad jménem stromu. Každá skupina si zkusí složit všechny čtyři obrázky

ZIMA

Téma: „*Objevujeme poklad ve sněhu*“

Časové období: únor 2009

Počet dní: 2

Anotace:

Zimní část je rozdělena do dvou programů. Prvním je „*Kdo v zimě nespí, ten si hraje*“, zaměřený na lesní zvířata a navazují na něj „*Stopy - poklad ve sněhu*“. Děti objeví poklad zimní přírody, kterým je život lesních zvířat. Každý si bude moci vyzkoušet jaké to je, když si zvířata musí na zimu obstarat potravu, najít si vhodný pelíšek pro zimní spánek a přežít v tuhé zimě. Ekologický výukový program by měl být pro děti obohacujícím prvkem, který u nich může podpořit chuť poznávat přírodu a být její součástí. Celý program bude naplněn pohybovými aktivitami a hrami, které přiblíží život jednotlivých zástupců lesního království. U dětí bude podporována samostatnost a rozhodování na základě předchozích poznatků a zkušeností s danou tematikou. Většina her je skupinových, čímž bych ráda do programu zapojila prvky prosociálních činností.

I. program: „*Kdo v zimě nespí, ten si hraje*“

Pomůcky: CD zvuky přírody, obrázky lesních zvířat v přirozeném prostředí, dřevěný les, látky kusy, potrava živočichů, ocásky pro veverky

Úvod:

- Co děláme v zimě?
- Co dělají zvířátka v zimě?

Dnes společně objevíme, jaká zvířata můžeme v zimě potkat a na jaká určitě nenarazíme.

1. Představení zvířat

Pomůcky: obrázky zvířat

Popis: Rozdám obrázky lesních zvířat na kartičkách. Každý představí své zvíře a může připojit nějakou informaci o něm.

2. Spí / Nespí - upevnit si poznatky o zvířátek, vyslechnout druhého, umět reagovat

- Co je to zimní spánek?
- Proč zvířátka spí?

Některá zvířata ulehají do zimního spánku na podzim, protože už pro ně není v přírodě dost potravy a nemusela by zimu přežít. Proto si každé zvířátko najde svůj domov, kterému se říká nora, houští, bouda, brlohznáte nějaká další? Zaleze si do svého hnízda, schoulí se a veškeré životní pochody se mu zpomalí (méně mu ťuká srdíčko, méně dýchá, teplota mu klesne. Zvířátka tu spí až do jara, dokud je neprobudí první paprsky slunce.

Narativní pantomima - Děti zkouší podle vyprávění schoulet se a připravit se na zimní spánek.

Popis: Děti drží obrázky svých zvířat. Na jedné straně třídy jdou připravené postýlky a na druhé straně misky s jídlem. Je potřeba dětem vysvětlit, že postel představuje zimní spánek zvířat a misky s jídlem potravu pro zvířata v zimě. Děti si rozmyslí, jaké zvíře v zimě spí a jaké žije v lese.

3. Lesní slalom /vyhýbat se překážkám, vnímání ostatních/

Pomůcky: dřevěné stromy, píseň z Krakonošovy pohádky

Popis: Každé dítě si vezme jeden strom a postaví ho libovolně ve třídě. Pustím písničku z CD Krakonoše a děti začínají probíhat lesem, který si postavily. Měly by běhat tak, aby si les moc na zimu neponičily (samy poznají, kdy padají stromy, učí se vyhýbat a dávat pozor na ostatní).

4. Divoké prase v bahně

Pomůcky: kusy látek poházené na zemi

Popis: Po proběhnutí slalomu se děti promění v prasata divoká. Vyzkoušíme si, jaký zvuk vydávají a co nejraději v lese dělají. V lese navštěvuje louže, kaliště a v nich se rozkošnický rozvaluje na všechny strany, až na sebe nabalí dost bláta. Bahno chrání prasata před blechami a jinými příživníky. Po bahenní lázni je srst krásně lesklá a čistá. Děti si vyzkouší válení v bahně-látkách, které na sebe budou při tom nabalovat.

5. Plnění břicha

Pomůcky: šablony lesních zvířat (jezevec, liška, divoké prase, sova, myš, ježek), obrázky potravy

Popis: Představíme si lesní zvířata, která jsou hladová a před zimou by se ráda najedla. Pomůžeme jim neplnit břicha. Děti tahají z košíku různé obrázky potravy a hádají a domlouvají se, jaké zvíře by mohlo jíst právě to. Každý do břicha nalepí obrázek s potravou. Při činnosti si můžeme zvířata rozdělit na masožravce, všežravce, býložravce a dravce.

6. Pohybová hra Na ježka

Leze ježek, leze v lese /lezení v podporu dřepmo/
žížalu si domů nese

Děti kolem běhají /běh s našlapováním/
ježka všude hledají

Ježek píchá do všech stran /stoj rozkročný, naznačení
já se chytit nenechám píchání pažemi/

Děti kolem běhají /běh v prostoru/
popíchat se nedají

Do listí se zahrabal /děti se schoulí do klubka, uvolní
lehl si a tiše spal. se/

6. Hra na Veverky

Pomůcky: dřevěné stromy, ocásky pro veverky

Popis: S dětmi si zopakujeme, co ví o veverce. Co jí, kde bydlí, jak vypadá? Rozdám dětem ocásky, které si připnou za pás. Poté v řadě za sebou skáčou ze stromu na strom na druhou stranu třídy. Při cestování lesem nesmíme poškodit žádný strom.

7. Hra na Krtky

Pomůcky: obrázek krtka v díře pod zemí

Popis: Děti si vyslechnou příběh o krtkovi, který žije pod zemí a jak se v díře pohybuje. Zkusí si postavit dlouhý tunel. Děti stojí v kruhu za sebou a rozkročí nohy, tím vznikne tunel, kterým jeden krtka po druhém projde plížením. Pořadí musí zůstat zachované. Až všichni projdou, tak zhodnotí, jak se jim lezlo.

II. program: „Stopy - poklad ve sněhu“

Pomůcky: dřevěné stromy, prostěradlo potištěné zvířecími stopami, kovový medvídek, encyklopedie zvířat, CD Krakonošova pohádky, kožich pro medvěda, stopy na kartách pro každého, smyslový chodníček, pracovní listy

1. Medvídek se ptá /zhodnotit a vzpomenout si na včerejší činnosti/

Pomůcky: kovový medvídek

Popis: Děti, sedící v kruhu, ráno uvítá malý kovový medvídek, který se jich zeptá, co včera dělali a na co si hráli (děti formou komunitního kruhu zhodnotí a vyjádří své pocity a názory ke včerejšímu dni s lesními zvířátky.)

Jak poznáme, že zvířátka jsou v zimě v přírodě? /vyjmenovat povrchy pro stopy/

Kdo umí nejlépe poznat zvířecí stopy?

Medvídek dětem poví příběh o indiánovi... O indiánech se říká, že to jsou nejlepší hledači stop, tedy stopaři. Jsou na to trénovaní už od malička a nyní mohou děti vyslechnout příběh o indiánském chlapci jménem Rychlá stopa (příběh dle fantazie, obrázky indiánů)

My se naučíme poznávat stopy zvířat a stopovat je. Můžeme si zkusit udělat indiánský pokřik...

2. Slalom mezi stromy

Pomůcky: CD Krakonoš, dřevěné stromy

Popis: Děti se na oblíbenou písničku z pohádky o Krakonošovi proběhnou volně po třídě. Dáváme pozor na prostěradlo a stromy uprostřed třídy.

3. Sněhová planina /poznat stopy zvířat/

Pomůcky: prostěradlo potištěné zvířecími stopami, knihy, encyklopedie, kartičky se stopami, obrázky zvířat.

Popis: Krátký rozhovor s dětmi - co je to stopa, jak vzniká, ukázka různých zvířecích stop v knize - porovnávání a hledání rozdílů mezi stopami.

„Ve třídě se objevila velká sněhová planina, po které v noci běhalo spousta zvířátek“ - na zemi je rozprostřeno velké prostěradlo, na kterém jsou natištěné stopy

některých zvířat (liška, zajíc, veverka, jelen). Stopy jednotlivých zvířat vedou v řadě a v jednom směru - od jednoho konce prostěradla ke druhému. Děti - stopaři vystopovávají jednotlivá zvířata. Činnost probíhá postupně ve skupinkách.

Každý stopař dostane kartičku se stopou nějakého zvířete. Stejnou stopu, jako má na kartičce, se snaží najít na sněhové planině - jde po stopě až na druhý konec planiny (prostěradla), kde na něj čeká obrázek s potravou zvířete, kterému stopy patří. Až jsou všechny děti na druhé straně planiny, tak mohou hádat, jakou stopou šli. Pokud neuhádnou, dáváme další nápovědy potravu a nakonec obrázku zvířete.

4. Hra na jeleny /sjednotit pohyb s kamarádem, vnímat své tělo/

Pomůcky: žádné

Popis: „Jeleni každý rok v říjnu mezi sebou zápasí, bojují o to, kdo bude vůdčí jelen stáda. Svými parohy se přetahují a hodně do sebe narážejí. Někdy to vypadá opravdu nebezpečně. My si na takové jelení zápasy zkusíme zahrát“.

Děti si najdou dvojici, stoupnou si čelem k sobě a ve výši ramen se spojí dlaněmi. Na signál se začnou lehce přetahovat a procházet spolu po třídě. Dále můžeme slepovat další části těla.

5. Tiše medvěd spí /spolupracovat a reagovat na signál/

Pomůcky: kožich pro medvěda

Popis: „Medvědi jsou zimní spáči a jsou neradi, když je někdo vyruší.“ Jedno dítě dostane kožich a jde si lehnout doprostřed kruhu. Ostatní se chytanou za ruce. Chodíme kolem dokola a potichu říkáme básničku:

*Tiše tiše medvěd spí
ať ho nikdo nevzbudí*

*Kdo ho vzbudí uteče
medvědovi z náruče*

Po básničce se medvěd vzbudí a honí děti. Kdo je chycen, jde dělat medvěda.

6. Smyslový chodníček /hmatově vnímat povrchy/

Pomůcky: pruhy různých druhů látek (kůže, plyš, igelit, bavlna, plátno, pytlovina)

Popis: „Stejně jako zvířátka, která mají své nohy na pobyt v přírodě uzpůsobené, také se může stát, že je někdy může něco píchnout zastudit. My si vyzkoušíme některé povrchy také přejít“.

Pro děti jsou na zemi připraveny v dlouhých pruzích různé druhy látek. Děti si chodníček zkouší projít bos, mohou při tom i zavřít oči. Při procházení mohou popisovat své pocity a dojmy z materiálů.

7. Popletená zvířátka /rozvíjet představivost, jemnou motoriku, upevnit poznatky/

Pomůcky: Pracovní listy se zvířátky, která v zimě spí i nespí

Popis: Děti dostanou pracovní list, na kterém jsou lesní zvířátka. Je to bludiště, které spojením teček, děti zavede buď do postele (zimní spánek) nebo do lesa. Děti si potom mohou vše vybarvit

8. Zvuky zvířat /sluchová percepce/

Pomůcky: CD se zvuky zvířat

Popis: Poslech zvuků přírody v zimním období (vichřice, vrána, liška, prase, ropucha, ...) Děti hádají jaká zvířata vydávají zvuk.

JARO

Téma: „Objevování blízkého pokladu“

Časové období: březen 2009

Počet dní: 1

Anotace:

Tento program je zaměřen na terénní výuku v přírodě v blízkém okolí mateřské školy. Cestu a prostředí děti velmi dobře znají, protože tudy chodí často na vycházky. Mým cílem je ukázat dětem, kolik krásného a zajímavého se skrývá v jejich okolí a čeho si obvykle ani nevšimají. Podrobně budeme zkoumat rostliny, stromy a přírodniny pomocí lup a zahrajeme si v přírodě zajímavé hry. Opět budeme hledat poklad, který nám příroda zanechala.

Pomůcky: lupy, papíry A4, voskovky, poklad, termoska s lesním čajem, červená nitka, šátek, přírodniny, sáčky, vůně do aromalampy, oříšky pro děti, skřítek Šiša, obrázky kořenové soustavy stromů, šátky na oči, delší provaz, kelímky na čaj, papírový talířek

1. Cesta za pokladem

Dnes nejdeme na ledajakou vycházku, ale jdeme hledat poklad, který máme blízko naší školky. Pamatujete, jak jsme našli barevný poklad stromů a v zimě poklad na sněhu? Najdeme ho i dnes?

Připomeneme si, že les je domovem mnoha živých tvorů - velkých, menších i neviditelných. Abychom byly dobrými návštěvníky, tak musíme dodržovat některá pravidla. Děti budou jmenovat: chodíme tiše, odpadky máme u sebe, neničíme houby, neplašíme zvířata,...

2. Smůla smrku

Na začátku trasy stojí u cesty smrk, ze kterého vytéká smůla. Ptám se dětí: Co je to smůla? Proč jí strom má? Sledujeme smůlu a můžeme si na ní sáhnout. Každé dítě má lupu, kterou se může podívat na strukturu smůly.

Děti hledají podle obrázků jednotlivé stromy a keře u cesty: Šípkový keř, Břízy

3. Frotáž kůry

Každý si vyzkouší obkreslit strukturu kůry jednotlivých stromů: dub, smrk, borovice. Po celou dobu vycházky si děti zkusí obkreslovat různé druhy stromů. Poté si ve třídě uděláme výstavu.

4. Lišejníky

Můžeme je najít na bříze, vrbě, pařezu u vchodu k lesíku. Lišejníky dokážou žít v prostředí, kde se jiným rostlinám nedaří. Reagují na znečištěný vzduch. Modrá barva - Terčovka bublinatá. Na pařezích pohárky - dutohlávka. Na zdi makovník zeměpisný. Mají legrační názvy - děti mohou vymyslet. Na větvi? Na provázku?

5. Poklad a úkoly veverky zrzečky

V lesíku mají děti za úkol najít strom veverky zrzky. Ve starém buku je díra, ve které žije veverka a dětem tu nechala spolu se svým kamarádem skřítkem Šíšou malý dárek a vzkazy na cestu. Děti dostanou od veverky oříšky a dopisy s úkoly, které budou děti během cesty plnit.

Veverce můžeme zazpívat písničku „*Veverka, zrzečka sedí v rudém kožíšku*“

6. Král stromů

U potoka roste starý buk. S dětmi uděláme kolem stromu kruh a můžeme si zazpívat písničku.

Jak je buk starý? Změříme obvod krejčovským metrem a délku vydělíme dvěma a potom třemi. Výsledek jsou dvě čísla. Číslo uprostřed značí průměrný věk stromu.

7. Sběr podle barev

Ve smíšeném lesíku v blízkosti parku rozdám dětem papírové sáčky, do kterých budou sbírat přírodniny, které najdou volně na zemi. Každý sáček má na sobě jednu barvu, podle které budou děti sbírat.

8. „Doved' mě tam“ - jeden z dvojice si zaváže oči a druhý ho vede lesem. Dítě se zavázanýma očima se přidržuje provázku a prochází náročný terén lesem ve stráni.

9. Svět mravenců

Povíme si s dětmi, kde žijí mravenci a jestli je můžeme potkat v lese. V okolí se rozhlédneme, jestli neuvidíme nějaké mraveniště. Hrabanka - sběr a stavba mraveniště pomocí lopatek.

Cesta pro mravence

Každá dostane červenou nitku, kterou se přesune do mikrosvěta mravenců. Úkolem bude vytvořit stezku, cestičky pro mravence na kmeni stromu, v mechu, na větvičkách.

10. Les a kalamity

Ve stráni smrkové lesa leží vývrát smrku. Dětem rozdám obrázky kořenových soustav stromů. Odolnost lesa při vichřici záleží na tom, jaké druhy stromů v něm rostou a jaké mají kořeny. Vichřice, těžký sníh, povodeň může stromů vyvrátit. Který typ kořenové soustavy asi patří smrku? (talířovitý). Dub má kůlovitý a srdčitý typ má většina listnatých stromů. S lupou počítáme letokruhy. Jaký les bude nejodolnější?

Další aktivity na cestu, přechody stanovišť:

Slalom mezi smrky

Poslech ptáčků

Sledujeme hnízdo ptáků

Po příchodu do školky si s dětmi můžeme prohlédnout, jaké přírodniny našli při procházce. Zkoumáme lupami a vzpomínáme si, kde jsme je našli.

KLÍČOVÁ SLOVA

děti
ekologická výchova
ekologie
ekologické aktivity
ekologické mateřské školy
ekologický výukový program
environmentální výchova a vzdělávání
metodické postupy
právní zakotvení
střediska ekologické výchovy
výchova a vzdělávání
životní prostředí